

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAAL- JA HARIDUSTEADUSKOND
ÜHISKONNATEADUSTE INSTITUUT
LAURA VARANDI

Homo- ja heteroseksuaalsete inimeste tõlgendused
seksuaalvähemuste meediakajastusest ETV saate
„Vabariigi kodanikud“ näitel

Bakalaureusetöö

Juhendaja: J. Strömpl (PhD)

Tartu 2014

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

... / ... / 2014

Laura Varandi

Abstract

Homo- and heterosexual people's interpretations of the media representations of sexual minorities with Estonian Television program „Citizens of the Republic“ as an example

Author: Laura Varandi

Summary

Tolerance in Estonia is quite a big problem and timely topic in media right now. It is important that media stays neutral and unbiased towards minorities. This research concentrates on an Estonian television debate program „Citizens of the Republic“, where four guests and the host debate about problems that sexual minorities have in Estonia. I analyze how the program represents sexual minorities and whether or not they are portrayed neutrally. I conducted interviews with two heterosexual and three homosexual people to analyze how they interpret what they see in that particular „Citizens of the Republic“ debate. I compared if their interpretations and thoughts would be different. This topic is especially relevant right now, because the draft act to legalize gender-neutral cohabitation registration is being discussed in the Parliament. I used thematic interpretation to analyze the TV program and interviews. I found that this particular „Citizens of the Republic“ broadcast was neutral or rather positive about sexual minorities. The guests arguing for the legalization of same-sex marriage were professional and used scientific research to prove their points. The guests arguing against gender-neutrality were emotional, talked only from their own experience and views and in the end did not leave a serious impression. The people I interviewed mostly had the same thoughts about the broadcast and the general tolerance in Estonia. However, gay people said that they believe Estonians are neutral or even accepting of homosexuality, but heterosexual people said that they think Estonians are still more negative than neutral towards same-sex couples. Everyone thought that media does not talk enough about the problems homosexuals face every day. Gay interviewees also mentioned that articles are usually offensive when the illustrations do not match the content and when journalists use offensive words to say „gay“. I found that people in the TV program and people who I interviewed say that the main reason for intolerance is that people do not know enough about LGBT topics and the easiest solution would be different media representation of homosexuality.

Key words: LGBT, homosexuality, media representation, media bias, tolerance

Sisukord

Abstract.....	2
1. Sissejuhatus	5
2. Teoreetilised lähtekohad ja varasemad uurimused.....	8
2.1 Uurimuses kasutatavad mõisted	8
2.2 Varasemad uurimused.....	9
2.2.1 Uuring LGBT inimeste ebavõrdsest kohtlemisest Eestis	9
2.2.2 LGBT teemaline avaliku arvamuse uuring.....	10
2.3 Uuringute võrdlus	11
2.4 Probleemiseade ja uurimuse eesmärk	12
2.5 Uurimisküsimused	16
3. Metodoloogia.....	17
3.1 Valim	18
4. „Vabariigi kodanikud“ sisu analüüs	19
4.1 Saate kirjeldus	19
4.2 Sallivus Eestis.....	23
4.3 Seksuaalvähemuste probleemid.....	25
4.4 LGBT teemad meedias	26
4.5 Homoseksuaalsuse tajumine.....	27
4.6 Saate kokkuvõte.....	29
5. Intervjuude analüüs.....	32
5.1 Sallivus Eestis.....	32
5.2 Seksuaalvähemuste probleemid.....	34

5.3 Homoseksuaalsuse tajumine.....	35
5.4 LGBT teemad meedias	36
5.5 „Vabariigi kodanike“ tõlgendused.....	39
5.6 Intervjueeritavate hinnang saatele	42
6. Arutelu, uurimisküsimustele vastamine	44
7. Kokkuvõte	50
Lisad	51
Lisa 1 – Intervjuu kava	51
Lisa 2 – „Vabariigi kodanikud“ osa 209 lõikude 12.20-21.07 ja 36.28-52.50 transkriptsioon	52
Kasutatud allikad	65
Tänuõnad.....	67
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks	68

1. Sissejuhatus

Sallimatus seksuaalvähemuste suhtes on Eestis küllaltki suureks probleemiks. 2011. aasta OECD uuringu kohaselt on ligi pool Eesti elanikest (48%) arvamusel, et homoseksuaalsus on igal juhul taunitav (EIA 2012-2013). Teistsugusele viltu vaatamine on meie ühiskonnas tavaline ning need, kes erinevad n-õ normist, ei tunne ennast tervikliku osana meie kommuunist. Ühiskonna suhtumist ja avalikku kõneainet kujundaval meedial on sealjuures suur roll. Meedias kajastatav mõjutab inimeste suhtumist ja nende arvamusi, seega on oluline, et vähemuste kajastamine meedias oleks neutraalne ja professionaalne. See aga, milline on meediast saadud sõnum, võib iga inimese kogemuses olla individuaalne. Vastavalt inimeste erinevatele taustadele, väärtustele, kogemustele ja iseloomudele võib erineda meediasõnumi tõlgendus, sellest aru saamine ning selle interpreteerimine. Kuna meedia on massidele suunatud laiatarbe infoallikas, siis seal edastataval on mõju ühiskonna arvamustele ja suhtumisele kindlatesse teemadesse.

Sallivuse teema on Eestis hetkel küllaltki aktuaalne ja kerkib meedias tihti päevakorra. Sooneutraalse kooselu üle arutlemine avalikkuses ei ole enam tabu, kuid nii palju kui on inimesi, on erinevaid arvamusi. Justiitsministeerium on viimased viis aastat mõtisklenud mitteabielulises kooselus elavate paaride üle ja planeerinud selliste paaride kooselu õiguslike probleemide lahendamist (Kooseluseaduse eelnõu kontseptsioon). Seoses 2014. aasta märtsis uue valitsuse ametisse astumisega on hoogu juurde saanud ka sooneutraalse kooseluseaduse eelnõu, mis valmis Riigikogus 17. aprillil (Koorits 2014). Siiski on palju inimesi, kes on sooneutraalse kooselu vastu ning tegutsevad aktiivselt, et kõnealune eelnõu seaduseks ei saaks. Juba 2013. aasta esimesel poolal kogus SA Perekonna ja Traditsiooni Kaitseks petitsioonile samasooliste paaride abielu seadustamise vastu allkirju. See aktsioon pälvis palju tähelepanu ka meedias ning sellega seoses kerkis meedias ja avalikkuses päevakorra seksuaalvähemuste ja üldisema sallivuse teema.

Käesolevas bakalaureusetöös keskendun 2013. aasta 2. aprillil ETV eetris olnud saatele „Vabariigi kodanikud“, kus sallivuse teemadel arutlesid saatejuht Aarne Rannamäe ning saatekülalised Kari Käsper, Maarja Kangro, Mart Helme ja Aarne Ruben. Analüüsin, kuidas saade vähemusi (ja täpsemalt seksuaalvähemusi) kujutab. Lisaks uurin ja analüüsin, millised mõtted tekivad erineva seksuaalse orientatsiooniga inimestel ühte ja sama teemakohast saadet vaadates ning kas see, kui saate teema neid ja nende elu ja õiguseid otseselt puudutab, mõjutab kuidagi nende interpretatsiooni võrreldes nendega, kes teemaga on vaid kaudselt seotud.

Seda, kuidas telesaade kajastab vähemusi, on kõige lihtsam kindlaks teha temaatilise interpretatsiooni kaudu. Selleks, et saada teada hetero- ja homoseksuaalsete inimeste tõlgendusi konkreetse saate kohta, viisin läbi viis intervjuud ning neid analüüsin samuti temaatilise interpretatsiooni alusel.

Lisaks on tähelepanu all erinevad seksuaalvähemusi puudutavad probleemid. Uurisin intervjuueritavatelt, milliseid probleeme nemad näevad, samuti olen „Vabariigi kodanike“ saates kuuldu põhjal erinevaid probleeme välja toonud.

Minu bakalaureusetöö jaguneb viieks peatükiks – esimeses peatükis käsitlen teoreetilisi ja empiirilisi lähtekohti, teises kirjeldan uurimise käiku, kolmandas analüüsin „Vabariigi kodanike“ saadet, neljandas analüüsin tehtud intervjuusid ja viimases peatükis teen järeldusi ja arutelu.

2. Teoreetilised lähtekohad ja varasemad uurimused

2.1 Uurimuses kasutatavad mõisted

Diskrimineerimine – inimes(t)ele mingite kitsenduste seadmine, ebasoodsama olukorra kujunemine, mis vähendab nende inimõiguste kasutamise/teostamise võimalusi ainuüksi nende rassi, nahavärvi, soo, usuliste, poliitiliste või muude veendumuste, seksuaalse orientatsiooni, rahvusliku või etnilise päritolu või muu asjaolu tõttu.

Seksuaalne orientatsioon – seksuaalne külgetõmme teiste inimeste vastu, kas samast soost või vastassoost inimese või mõlema vastu. Seksuaalse orientatsiooni liigid on **heteroseksuaalsus** (eelistatakse vastassoost inimest), **biseksuaalsus** (seksuaalsuhteid sõlmitakse kummastki soost partneritega) ja **homoseksuaalsus** (eelistatakse samasoolisi isikuid).

LGBT – rahvusvaheline lühend lesbi, gei, bi- või transseksuaalsete inimeste nimetamiseks.

Gei – laiemalt kõigi homoseksuaalsete inimeste ühisnimetaja, kitsamas tähenduses homoseksuaalne mees.

Lesbi – homoseksuaalne naine.

Sallivus ehk tolerantsus – inimese või ühiskonna võimelisus taluda, tunnustada ja/või usaldada harjumuspärasest erinevaid arvamusi, uskumusi, hoiakuid, tavasid, kombeid, ideoloogiaid või kultuure. Sallivus ei pruugi alati tähendada heakskiitu või mõistmist, kuid enamasti sisaldab austust.

(Mõisted pärinevad kampaania „Erinevus rikastab“ kodulehelt www.erinevusrikastab.ee)

2.2 Varasemad uurimused

LGBT teema Eestis ei peaks olema ühe kitsa ringi huvi, vaid peaks muutuma ühiskonda integreerituks ja laiemalt käsitletud teemaks. Selleks aga, et antud teemaga ei kaasneks enam suur sensatsioon või avalik vaidlus, on vaja lahendada praegu seksuaalvähemusi puudutavad probleemid. 2007. aastal viidi Euroopa Komisjoni toel ning Eesti Vabariigi Sotsiaalministeeriumi sotsiaalpoliitika info ja analüüsi osakonna tellimisel läbi uuring LGBT inimeste ebavõrdsest kohtlemisest Eestis (Strömpl jt 2007). 2012. aasta juunis viis Turu-uuringute AS Omnibuss-küsitlusega Erinevus Rikastab kampaania raames läbi LGBT teemalise avaliku arvamuse uuringu (Turu-uuringud 2012). Järgnevalt tutvustan nende uuringute kaudu seksuaalvähemuste olukorda Eestis.

2.2.1 Uuring LGBT inimeste ebavõrdsest kohtlemisest Eestis

Uuringus osalesid LGBT inimesed, kellega viidi läbi intervjuud. Tuleb silmas pidada, et vastajad on ise seksuaalvähemused ning seetõttu rääkisid oma kogemustest ja isikliku tajuga kaudu.

Vähemuste jaoks on ühiskonnas äärmiselt tähtis võrdsus. LGBT inimesed ise on defineerinud võrdsust näiteks kui võimalust olla häbenemata või kartmata tema ise, omada teistega samaväärseid õigusi ja võimalusi, omada võimalust elada täisväärtuslikku elu ja ennast teostada. Võrdsuse tagajana hinnati Eesti riiki nii positiivselt kui negatiivselt. Mõni vastaja arvas, et suurt diskrimineerimist ei ole – üheski eluvaldkonnas ei tehta LGBT inimestele otseseid takistusi, samas tuleb vahepeal ette ka negatiivse alatooniga intsidente. Suurem osa küsitlenuist aga leidis, et võrdsuse õiguste rikkumist Eestis juhtub küll ning seksuaalvähemuste diskrimineerimine on siin tavaline. Uuringus tekkis huvitav paradoks, kus räägiti, et homoseksuaalsed inimesed tihti ei julge Eestis avalikult „kapist välja tulla“ (teada anda oma orientatsioonist), mis tähendab, et neid muidugi ei diskrimineerita seksuaalse orientatsiooni alusel, kuna ei teata tõde.

Diskrimineerimisele toodi õiguslikud põhjendused, samuti generatsioonilised. Siiski leiti, et ühiskond on arenenud ja suhtub seksuaalvähemustesse aina positiivsemalt. Üks vastaja rääkis ka sellest, et Eesti meedias on liiga suur sõnavabadus ning avaldatu võib tihti olla vaenu õhutav. Lisaks inimestepoolsele diskrimineerimisele tuuakse välja riigipoolne

diskrimineerimine – samasoolised paarid ei saa Eestis oma kooselu registreerida, mistõttu jäävad neil saamata paljud hüved, millele on õigus heteropaaridel.

Kõige suurema probleemina tõid uuringus osalenud LGBT inimesed välja inimeste üldise suhtumise, mille kohaselt homoseksuaalsed inimesed ei jaga samu väärtusi heteroseksuaalsetega ja on justkui arengupeetuse või muu hälbega.

Inimeste sallimatus on LGBT inimeste jaoks suureks probleemiks. Kuigi ühiskonna tolerantsuse olukord ei ole vastajate hinnangul selline nagu see võiks olla, on taasiseseisvumise järel toimunud mitmeid positiivseid muudatusi. Tähtsaimaks peetakse homoseksuaalsuse eemaldamist haiguste nimekirjast ja selle dekriminaliseerimist. Sallimatuse põhjusteks võivad olla näiteks riigi ja meediaväljaannete suhtumine vähemustesse ning inimeste vähene kokkupuude ja teadlikkus.

Homoseksuaalsuse põhjuseid pidasid vastajad kas täielikult või osaliselt geneetiliseks. Intervjueeritavad rääkisid, et armastust ei ole võimalik sundida ning inimene ei saa ise valida, keda ta armastab.

Kooselu registreerimise ja lapsendamise õiguste puudumine toodi suurimaks LGBT inimeste võrdsete võimaluste rikkumise põhjuseks. Lapsed samasoolistes perekondades on intervjueeritavate sõnul kõige vähem kaitstud, mis teeb homoseksuaalsete inimeste pereelu korraldamise keeruliseks. Selle kõrval on veel suureks mureks kooselu ametlikuks muutmine kas registreerimise või abiellumise teel.

2.2.2 LGBT teemaline avaliku arvamuse uuring

Turu-uuringute korraldatud LGBT teemalise avaliku arvamuse uuringu tulemusena leiti, et Eesti 15-74-aastastest elanikest on väljendit homoseksuaalne inimene kuulnud 95%. See näitab, et suurem osa ühiskonnast on teadlik sellise vähemusgrupi olemasolust. Uuringu andmeil puutub suurem osa inimesi LGBT teemaga kokku traditsioonilise meedia (ajakirjandus, televisioon ja raadio) vahendusel (69%). Küsitletud inimestest vaid 38% peavad homoseksuaalsust vastuvõetavaks, mis tähendab, et tehtud uurimuse järgi võib oletada, et suurem osa Eesti ühiskonnast on homoseksuaalsuse vastu.

Põhjuseid, miks homoseksuaalsus inimestele vastuvõetamatu on, toodi välja mitmeid. Enim mainiti, et tegemist on loomu- ja loodusevastase käitumisega. Samuti öeldi, et homoseksuaalsus on ebaeetiline, arusaamatu, võõras ja tabu, lisaks oldi üldiselt halvustava suhtumisega. Intervjueeritavad pidasid ühiskonna kui terviku suhtumist valdavalt negatiivseks ja vähem sallivamaks kui see tegelikult on. Eestikeelses fookusgrupis leiti, et ühiskonna suhtumine homoseksuaalsusesse on muutunud leplikumaks, kuid teatav tõrges hoiak on siiski säilinud. Venekeelses fookusgrupis peeti ühiskonna suhtumist homoseksuaalsusesse aga üsna üheselt negatiivseks.

Homoseksuaalsuse põhjustena toovad ühe uurimuse raames küsitletud välja võrdväärselt nii sünnipära (43%) kui inimese vaba valiku (40%). Keskkonna ja kasvatused mõivad homoseksuaalsuse põhjusena välja 28% vastajatest, vähem leiti, et tegemist on patoloogiaga (haiguslik või psühholoogiline nähtus).

Uuringu järgi on väite puhul, et abielude lubamine samast soost elukaalaste vahel vähendaks naise ja mehe vahelise abielu väärtust, nõustujaid (57%) rohkem kui mitte-nõustujaid (35%). Võrdselt on nõustujaid ja mitte-nõustujaid väite puhul, et samasoolistel paaridel peaks olema võimalus oma kooselu ametlikult registreerida partnerlusseaduse alusel. Lapsendamise ja abiellumise küsimuses oli rohkem mitte-nõustujaid.

2.3 Uuringute võrdlus

Tegemist oli küllaltki erinevate uuringutega. LGBT inimeste ebavõrdse kohtlemise uuring (Strömpl jt 2007) viidi läbi LGBT inimestega, LGBT teemaline avaliku arvamuse uuring (Turu-uuringud 2012) aga suvalise valimiga kõigist Eesti 15-74 aastastest inimestest. See tähendab, et esimene uuring on tänu seal osalejatele niikuinii seksuaalvähemusi salliv ning nende hinnangud teiste sallivusele tulenevad sellest, millisena nad seda ise tajuvad. Turu-uuringutes osalejad aga hindasid üldist sallivust ilmselt pigem selle põhjal, milline on nende enda sallivus. Seetõttu on näha, et LGBT inimesed ise peavad eestlasi rohkem sallivaks kui teised. Selline arvamus võib tuleneda ka tõsiasjast, et tihti inimesed suudavad (nt viisakusest) oma tõelist suhtumist ja arvamust varjata sel ajal, kui konkreetse vähemuse esindajaga otseselt läbi käivad. Uuringuid kõrvutades võib näha, et LGBT inimesed ise peavad suures osas homoseksuaalsuse põhjuseks sünnipära, Turu-uuringu valimisse sattunud aga arvavad

võrdselt, et tegemist võib olla nii geneetilise põhjuse kui inimese isikliku valikuga, veidi vähesemad arvavad, et homoseksuaalsusel on teised põhjused (keskkond, kasvatus, patoloogia). Kuna uuringute eesmärgid olid erinevad, siis võib välja tuua veel inimeste suhtumise samasooliste paaride pereelu korraldusse. Nimelt on LGBT inimesed arvamusel, et võrdsete õiguste ja heteropaaridega samaväärsete tingimuste puudumine nii kooselu registreerimisel kui laste kasvatamisel rikub nende õigusi ning on suureks probleemiks. Turu-uuringute valim aga leiab pigem, et samasooliste paaride võimalus kooselu registreerida vähendaks kuidagi meeste ja naiste vahelise kooselu väärtust. Kuigi võrdselt oldi nii samasooliste kooselu registreerimise võimaluse poolt ja vastu, siis samasooliste paaride lapsendamisõigusele oldi Turu-uuringute valimi hulgas pigem vastu. See näitab, et kuigi täiskasvanute eluvalikuid ollakse valmis aktsepteerima, siis levib ikkagi arvamus, et suur osa homoseksuaalsuse põhjustamisel on kodusel kasvatusel ja seetõttu ei tohiks samast soost vanematega peres lapsed kasvada.

Kõige eeloleva põhjal võib järeldada, et seksuaalvähemuse hulka kuuluval inimesel ei ole Eestis probleemitu elu. Seaduste puudumine sunnib homoseksuaalseid mitte avalikustama oma seksuaalset orientatsiooni ning sellest tulenevalt enda olemust varjama. Sallimatust ja ebavõrdset kohtlemist tuleb tihti ette ning seda isiklikust kuni riikliku tasemeni. Uuringu järgi soovivad homoseksuaalsed inimesed kõige rohkem tolerantsemat ühiskonda ja teistega samaväärseid õigusi (Strömpl jt 2007).

Formaat, mille kaudu oma sõnumit kõige lihtsamini suurele massile edastada, on meedia. LGBT teema avalikkusele tutvustamine ja meedias kajastamine on oluline tegur selle ühiskonda integreerimisel.

2.4 Probleemiseade ja uurimuse eesmärk

Seksuaalvähemuste kujutamine meedias on oluline nii vähemusgruppide kui ka ühiskonna kui terviku seisukohalt. Meedia on platvorm, kus tekib arutelu eluliselt oluliste punktide üle, et võimaldada pidev ning kõiki arvestav areng ühiskonnas.

Televisioon ja meedia toodavad suurel hulgal igapäeva kõneainet. Meedia kõneaine kujundamise kontseptsioonis püsib fookuses meedia ja tarbija vaheline suhe. Inimesed jagavad tavaliselt meedia arusaamu olulisest, mistõttu tekib massimeedia kõneainet kujundav kontseptsioon (Kõuts, Seppel 2012). Kõutsi ja Seppeli (2012) õpikut lugedes võib välja tuua, et meedia ei anna välja kogu olemasolevat informatsiooni, samuti ei hooa tarbija kogu meedia poolt esitatud informatsiooni korruga. Tarbija näiteks valib uudiseid, millele ta tähelepanu pöörab ning isegi kui ta suudab jälgida kõiki uudiseid, on olemas info, mis teda enam huvitab ja mis paistab teiste uudislõikude seast rohkem silma ning on selle tulemusena tema jaoks mõjukam. Samuti on meediatarbijal enamasti välja kujunenud kindlad eelistused, mille alusel ta enda jaoks sobivaid uudiseid suurest infohulgast meedias välja otsib ning mille alusel otsuseid teeb. Lisaks saab uudistetoimetused palju rohkem informatsiooni ja vihjeid kui üks uudisteportaal avaldada jõuaks. See tähendab, et toimetajad valivad suure hulga uudiste seast välja need, millel on nende hinnangul rohkem uudisväärtust. Nii on uudisteportaal, ajalehes või televisioonis nähtu vaid jäämäe tipp ning massini jõudev info juba eos veidi kallutatud. Karise ja Pilvre (2004) kirjutavad, et avalik-õigusliku ringhäälingu ülesanne on esindada auditooriumi kogu tema mitmekesisuses. Selles mõttes kuulub avalik-õiguslik ringhääling kõigile ja on ka suunatud kõigile – noortele ja vanadele, naistele ja meestele, kõigile etnilistele gruppidele jne. Seepärast on tähtis, et avalik-õiguslikus ringhäälingus tarbijale edastatav info oleks tõene, kallutamata ja neutraalne. See, millise sõnumi inimene hiljem ise saadud infost enda jaoks eraldab ja kuidas seda tõlgendab, sõltub juba temast endast. Inimeste meedia tarbimise harjumused on peamiselt alateadvuslikud, kuid neid on võimalik erinevaid mõjutamise taktikaid (nt intrigeeriv pealkiri) kasutades muuta.

Adorno (2000, orig. 1963) järgi mõjutab meedia indiviide ja sellest tulenevalt laiemat ühiskonda sotsiopsühholoogiliselt nii teadvuslikul kui ka alateadvuslikul tasandil. Meedial ja televisioonil on mõju ühiskonnas luua stereotüüpe ja eeldusi. Välja on kujunenud kindlad žanrid, millelt ühiskond ootab samasuguseid väljakujunenud identifitseerimise võtteid. Inimesed tahavad meedialt midagi sellist, mida nad teavad oodata ja eeldada. Kõik see on televisioonis esinevate peidetud sõnumite kaudu mõjutanud korruga kogu ühiskonna ning eraldi iga indiviidi mõtteid ja arusaamu. Sellepärast, et meedial on suur mõju avaliku arutelu ja ühiskonna üle, on oluline, et riigis oleks meedia reguleerimiseks kindlad eeskirjad ja reeglid. Eestis kehtib meedia reguleerimiseks ringhäälinguseadus ja on koostatud

ajakirjanduseetika koodeks. Meedias esitatav ei tohi Eestis olla ühtegi vähemusgruppi diskrimineeriv ega kallutatud. Kuigi sõnumid, mis meediast tulevad, on erinevalt mõtestatavad, siis suurem pilt peab jääma neutraalseks.

Televisioon on juba aastakümneid üheks põhilisemaks uudiste ja meelelahutuse allikaks. Meedia, või vähemalt see osa meediast, mis puudutab avalikku sfääri, mõjutab suuresti inimeste subjektiivsuse tekkimist. Televisioon on siiani üks enim domineerivamatest meediainstitutsioonidest avalikus sfääris. Kui me mõtleme ruumile, mille üks osa on avalik ruum, siis me näeme, et meedial on suur osa selle kujundamisel. Samas on avalik ruum alati suurem, kui meedia representatsioonid sellest (Dahlgren 1996).

Dahlgreni arvates (1996) mõjutab meedia ka sotsiokultuurilist suhtlust. Isegi kui paljudel juhtudel on televisiooniga seotu individuaalne tegevus, siis sealt saadud kogemused kantakse üle oma sotsiaalsesse interaktsioonidesse. Kui teleri vaatamine on sotsiaalne tegevus, mida teha koos teistega, siis programmist rääkimine võib toimuda nii selle vaatamisega samal ajal kui ka vahetult pärast selle lõppu. Kuigi koht, kus enim telerit vaadatakse, on kodu ning seda peetakse privaatruumiks, siis televisiooni „vahendav avalikkus“ on koht, kus avalike teemade arutelu tavaliselt alguse saab. Inimesed ei välju oma privaatsfäärist iseseisvalt välja kujunenud valmis arvamusega. Sellele on olnud mitmeid erinevaid mõjusid – kodune kasvatus, väärtushinnangud, kogemused, inimese iseloom ja meedia. Olenevalt inimese meediatarbimise harjumustest on see tavaliselt põhiline koht, kust saada teadmisi päevakajaliste sündmuste kohta. Meedial on võim suunata inimeste mõtteid ja suhtumist ilma, et nad sellest arugi saaksid. Kõik oleneb konkreetse teema esitlemisest.

Karise ja Pilvre (2004) kirjutavad, et kõik, mis me televisioonis näeme, on alati mingi kindel maailma tõlgendus, konkreetne reaalsuse konstruktsioon. Näeme reaalsust nii, nagu saate tegijad seda mõistavad ja esitavad. Otsused telesaate või programmi kohta mõjutavad seda reaalsuse pilti, mis auditooriumini jõuab. Seega on saate tegijatel otsustav roll selles, kuidas televisioon kujutab maailma. Saate tegijad rakendavad enda isiklike vaateid, oskusi, teadmisi, suhtumisi, kogemusi ja talenti oma professionaalses elus. Nemad otsustavad, mida avalikkus näeb ja mida mitte. Dahlgreni (1996) teooria järgi on televisioon sotsiokultuuriline kogemus. Vaatajad tõlgendavad seda, mis ilmub ekraanile, misjärel see imbub sotsiaalse interaktsiooni kaudu nende sotsiaalsesse maailma, kus seda omakorda mitmetes diskursustes edasi tõlgendatakse. Tehnoloogilistes, majanduslikes, kultuurilistes, organisatsioonilistes ja

ametlikes raamides tegutsevana on televisioon alati aktiivne osaleja maailma defineerimises, kujundamises ja perspektiivi loomises ning tänu sellele kujundab vaatajate arusaamu. Sõltuvalt sellest, mida televisiooni tegijad otsustavad eetris näidata ning kuidas inimesed saadud sõnumi enda kogemustesse ja eludesse tõlgendavad, tekibki avalik diskussioon, kujunevad stereotüübid ja televisioonist saadud sõnumid integreeruvad avalikku ruumi.

Käesolev uurimus keskendub sellele, kuidas telesaade „Vabariigi kodanikud“ kujutab seksuaalvähemusi ning kuidas erineva seksuaalse orientatsiooniga inimesed saadet ja selle sõnumit tõlgendavad. „Vabariigi kodanikud“ on Eesti Televisiooni vestlussaade. „Televisiooni vestlussaadet peetakse üldiselt vahendiks, mille abil avaliku elu probleeme eetris arutada ja anda auditooriumile arvamuse avaldamise võimalus“ (Karise, Pilvre 2004: 30). Avalik-õigusliku televisiooni kvaliteedi märgiks on võrdsus ja representeerimine. Avalik-õiguslikud telesaated peaksid arvestama auditooriumi kõigi liikmete demokraatlike õiguste ja vaadetega, hoolimata nende vanusest, soost, rahvusest, sotsiaalsest kuuluvusest või kultuurilisest taustast, lisaks on kvaliteedi sisu see, et avalik-õiguslik ringhääling peaks auditooriumile võimalikult lihtsaks tegema põhjendatud ja arukate otsuste tegemise avalikus ruumis või sotsiaalsete probleemide isiklikes aspektides (Karise, Pilvre 2004). Seetõttu on oluline, et avalik-õiguslikus televisioonis näidatav oleks võimalikult mitmekesine ja neutraalselt esitatud. „Vabariigi kodanike“ saadet analüüsida on oluline sellepärast, et tegemist on arutleva ja analüütilise saatega, mille sisu on võimalikult mitmekesine ja erinevate arvamuste pooldajatele suunatud. Saates väitlevad päevakajalistel teemadel vastanduvad pooled, kes esindavad erinevaid arvamusi ja edastavad oma seisukohast lähtuvalt erinevaid sõnumeid. Saate auditooriumile jääb seega kõlama erinev sõnum. Kui edastatavad sõnumid ei ole igasugust arvamust stimuleerivad ja käsitlevad, siis võib vaatajale jääda kallutatud mulje ning sellest sõltuvalt tekitada näiteks negatiivseid emotsioone. Samuti võib juhtuda, et saate alatooni tõttu võib meediat jääda kallutatud mulje. Saate analüüsimisel pidasin silmas seda, et seal peavad olema esindatud n-õ mõlema poole arvamused. Sama „Vabariigi kodanike“ saadet vaatasid ka kõik intervjuueeritud inimesed, kes avaldasid seksuaalvähemustele keskendudes saatest jäänud muljete ja isikliku kogemuse kohta arvamusi. Uurimuse eesmärgiks on selgitada välja, kas ja kuidas inimeste tõlgendused ja arusaamine saate sisust erineb sõltuvalt sellest, kas saadet vaatas hetero- või homoseksuaalne

inimene. Lisaks uurin intervjueeritavatelt, milline on nende nägemuses Eesti meedia suhtumine seksuaalvähemustesse ja kuidas LGBT teemasid meedias kajastatakse.

2.5 Uurimisküsimused

Uurimisprobleemist ja eesmärgist lähtuvalt otsisin oma uurimuses vastuseid järgmistele küsimustele:

- Milline on vähemuste kajastamine telesaates „Vabariigi kodanikud“?
- Kuidas erineb saate sõnumi ja alatooni tõlgendamine sõltuvalt inimese seksuaalsest orientatsioonist?
- Kuidas kajastab Eesti meedia seksuaalvähemustega seotud teemasid intervjueeritud homo- ja heteroseksuaalsete inimeste arvates?
- Millised on seksuaalvähemustesse kuuluva inimese põhilised probleemid Eestis?

3. Metodoloogia

Oma töös lähtun sellest, et meedial on Eestis küllaltki suur sõnavabadus, kuid sellest hoolimata on oluline, et esitatu ei oleks mingil viisil diskrimineeriv või vaenu õhutav. See, kuidas inimesed meediast tulevat sõnumit tajuvad, võib oleneda erinevatest teguritest ja seetõttu võib sõnum olla igäühe jaoks veidi erinev. Analüüsitava saade „Vabariigi kodanikud“ on tehtud sellises formaadis, et erinevaid seisukohti hoidvad inimesed saaksid enda jaoks sobiva sõnumi kätte, kuid kuulaksid ära ka vastanduva poole. Tehtud individuaalintervjuud on seostatud saatega, kuid samuti räägivad intervjuueeritavad oma isiklikest kogemustest ja üldisematest mõtetest. Põhilisteks analüüsimeetoditeks olid „Vabariigi kodanike“ ja intervjuude puhul temaatiline analüüs. Temaatiline analüüs tähendab avatud kodeerimise käigus põhiteemade ja alateemade eristamist, nendevaheliste suhete käsitlemist, s.o läbi kirjutamist ning tõlgendamist. See on praktiliselt see, mida mõned autorid (nt Laherand) nimetavad kvalitatiivseks sisuanalüüsiks.

Andmeid kogusin intervjuueerimise teel. Seoses sellega, et õppeaines Meedia ja kommunikatsiooni uurimismeetodid (SOZU.03.253) oli vaja rühmatööna teha intervjuud, olid mulle intervjuude läbiviimisel ja transkribeerimisel abiks koolikaaslased Maris Matskin, Henry Linnard, Tuuli Sild ja Gert Põrk. Iga rühmaliige tegi ühe individuaalintervjuu, kokku intervjuueerisime viit inimest. Intervjuud olid poolstruktureeritud ning tuginesid suures osas telesaatele „Vabariigi kodanikud“, mille lõike vahetult enne intervjuud intervjuueeritavale näitasime. Intervjuu kava on esitatud töö lisades. Poolstruktureeritud intervjuud tegin selle pärast, et kõigil intervjuueerijatel oleks ette antud kindel struktuur, mille alusel küsitleda, kuid samas oleks piisav vabadus, et saaks uurida lisa ja intervjuueeritav rääkida vabalt sellest, millest ise soovib. Intervjuud viidi läbi individuaalselt 8.-16. märtsil, iga intervjuu oli keskmiselt 45 minutit pikk.

Intervjuude analüüsi illustreerimiseks kasutan tsitaate intervjuudest. Kõik tsitaadid on esitatud kaldkirjas ja jutumärkides.

Tsitaatides kasutatavad märgid:

sõnad – rõhutatud sõnad

/.../ – lühendatud tekst

[sõna] – autori täpsustused

3.1 Valim

Valimi moodustasin lumepallimeetodi alusel ning see on tehtud strateegiliselt – kõigi kolme LGBT inimese kontaktid sain oma tuttava käest, kes nimetas inimesi selle alusel, kes teemast tema arvates kõige paremini ja enim rääkida oskaksid. Kõik, kellega ma ühendust võtsin, olid nõus ka rääkima. Heteroseksuaalsed inimesed, kellega intervjuu tehti, valiti samuti selle põhjal, kes oleks teemast valmis ja võimelised võimalikult palju rääkima. Kõik vastajad jäid vanusevahemikku 27-36 aastat. Intervjueeritud geidest kaks olid naised ja üks mees, nad kõik olid kas kunagi olnud või on praegu aktiivsemalt seotud geide õiguste eest võitlemisega. Heteroseksuaalsetest intervjueeritavatest üks oli mees ja teine naine, mõlemad intervjueeritavad olid homoseksuaalsust pooldaval seisukohal. Lähtuvalt sellest, et lubasin kõigil intervjueeritavatel anonüümseks jääda, on tekstis kasutatavates tsitaatides kõigi inimeste nimed muudetud. Selle tõttu, et minu uurimuses on oluline, kas vastaja on hetero- või homoseksuaalne, järgneb igale tsitaadile vastaja seksuaalset orientatsiooni identifitseeriv täht. Heteroseksuaalse inimese tsitaadile järgneb (H) ja homoseksuaalse inimese tsitaadile järgneb (G).

Mina ise olen LGBT inimeste õigusi toetaval seisukohal.

4. „Vabariigi kodanikud“ sisu analüüs

Analüüsis kasutan tsitaate saate transkriptsioonist. Tsitaadid on tekstis esitatud kaldkirjas.

Tsitaatides kasutatavad märgid:

sõnad – rõhutatud sõnad

/.../ – lühendatud tekst

[sõna] – autori täpsustused

Nimi: „sõnad (Nimi: „sõnad“) sõnad“ – üks inimene räägib teise jutule vahele

4.1 Saate kirjeldus

„Vabariigi kodanikud“ on Aarne Rannamäe juhitud vestlussaade, milles päevakajalistel teemadel arutlevad Eesti inimesed erinevatelt elualadelt. Saade toimub debati vormis ning saatekülalisi on neli. Saatejuhil on modereeriv roll.

2. aprillil 2013 ETV eetris olnud saates „Vabariigi kodanikud“ arutlevad saatejuht Aarne Rannamäe ja saatekülalised Aarne Ruben (kirjanik), Kari Käsper (Eesti Inimõiguste Keskuse juhataja), Mart Helme (Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna juhtfiguur) ning Maarja Kangro (kirjanik) sallivuse teemal. Saade on eelnevalt salvestatud, mistõttu auditooriumil puudus võimalus eetrisse helistada ja oma arvamust avaldada. Kuigi saade peaks rääkima peamiselt üldisemast sallimatusest Eestis, siis suurem ja elavam osa arutelust käib samasooliste paaride kooselu ümber. Sellel põhjusel, et oma töös keskendun sekusaalvähemuste uurimisele, jälgisin saatest põhjalikumalt lõike, kus vesteldi homoseksuaalsetest inimestest (lõigud 12.20-21.07 ja 36.28-52.50). Nimetatud saatelõike vaatasid ka kõik intervjuueeritavad ning nende transkriptsioon on lisades (Lisa 2).

Karise ja Pilvre (2004) toovad välja järgmised vestlussaates esineva debati tunnused:

- Opositsioon, kaks konfliktis poolt, kes püüavad oma vaadet tõestada ja teise oma kukutada
- Eesmärk on võit

- Teise poole nõrkade külgede otsimine
- Oma arvamuse kui tõe kaitsmine
- Tõrjuda igasugune kriitika ja jätta oma sõna peale
- Kaitsta oma lahendust kui ainuvõimalikku ja jätta alternatiivid kõrvale
- On ainult üks ainuvõimalik vastus ja keegi teab seda
- Teise positsioonile vastandumine arvestamata mingilgi määral teise seotust ja tundeid

Saadet nimetatud debati tunnustega võrreldes on näha, et „Vabariigi kodanikes“ on olemas enamik peamistest vestlussaate debati tunnustest. Konfliktis on kaks vastanduvat poolt - üks pool, mille esindajateks on Kari Käsper ja Maarja Kangro, on samasooliste kooselude registreerimise poolt ning teine pool, mille esindajateks põhiliselt on Mart Helme ja veidi tagasihoidlikuma panusega Aarne Ruben, on samasooliste kooselu registreerimise vastu. Pooled püüavad tõestada oma arvamuste õigsust ja kaitsevad oma arvamust kui tõe.

Helme: „Aga miks peab olema see pandud eraldi vahelehele, aga kui mingisugune MTÜ teeb omaltpoolt propagandat traditsioonilise perekonna kaitseks, siis on see sallimatus? Üks on sallimatus, aga teine ei ole sallimatus. Miks võib üks homoaktivist öelda Erki Noole kohta, et ta peab oma heteroseksuaalsust ravima? Kas see ei ole sallimatus? Ma leian, et see on puhas sallimatus.“

Käsper: „Siin on küsimus ju väärtustes, Mart, et millist väärtust (Helme: „Ma pean heteroseksuaalsust ravima?“) me peame olulisemaks, kas seda sallivust või sallimatust, et meie oleme ühiskonnas kokku leppinud“

Helme: „Ma arvan, et heteroseksuaalsus on ühiskonnas väga suur väärtus ja me peaksime kõik seda sallima.“

Siiski saate eesmärgiks ei ole kummagi poole võit, vaid lihtsalt erinevate seisukohtade tutvustamine ja üldine arutelu. Vastanduvad pooled üritavad teise arvamused ja sõnad ümber lükata ning jätta enda oma peale.

Helme: „/.../ Et mulle ei... ma ei taha, et nad [homoseksuaalsed inimesed] oma magamistoa toovad mulle hommikuse kohvi kõrvale toidulaua peale – see ei meeldi mulle.“

Kangro: „Aga kas nad toovad? (Helme: „No ikka toovad küll!“) Sa tajud seda propagandana rohkem ja ..“

Helme: „No toovad küll, ja mulle ei meeldi see, et kui tuleb mingi vastuinitsatiiv, siis kukutakse seda materdama, sallimatuseks nimetama, /.../.“

Kangro: „Ee, Mart, ma ütlen, et sa tajud seda tasakaalustamatusena, aga tegelikult asi ei ole selles /.../.“

Samas ei ole näiteks vastanduv pool oma seisukohtades väga kindlalt kinni, näha on, et mingil määral on ka nemad ikka seksuaalvähemusi sallivad.

Rannamäe: „/.../ Aarne Ruben, kas ma olen õigesti aru saanud, et te olete hästi palju kirjutanud homodest, homofoobiast ja sellest kõigest kogu sellel teemal. Et kui me räägime tolerantist ja sallivusest, et siis teie jaoks see lõppeb seina taga, et seal on nagu punane joon vahel, et kõik see, mis puudutab homosid, see ei ole enam sallivuse osa.“

Ruben: „Ei, miks? Igatihel on õigus olla selline nagu ta soovib kui ta ei riiva sellega teiste inimeste huve ja õigustunnet. Ma ju ka oma artikli esimestes lausetes seda ütlesin, et mulle meeldib, et Eestis on selline tolerantis väga erinevate nahavärvide, suundumuste, mõtete suhtes. Kui need just ei talla jalge alla kellegi õiguseid.“

Mart Helme näiteks lükkab oma n-õ vastanduva poole staatuse ümber. Siiski jääb mulje, et see väide on vaid sõnakõlks, sest Helme argumendid on kõik väga tugevalt suunatud homoseksuaalsuse ja samasooliste paaride abiellumise võimaluse vastu.

Rannamäe: „No Aarne ja Mart, kas teile ei tundu, et teil natuke, selle asja vastu seismine on nagu vastutuult pissimine, noh, et see tuleb nagu vääramatult, et selle vastu ei ole mõtet võidelda.“

Helme: „Ei no mina ei võitle, ma lihtsalt olen praegu väitluses.“

Rannamäe küsimusest peegeldub kergelt sallival seisukohal olemist, kuid tegemist võib olla ka lihtsalt Helmet ja Rubenit provotseeriva küsimusega.

ETV kuulub Eesti avalik-õiguslikku ringhäälingusse. Eesti rahvusringhäälinguseadus määrab, et üheks rahvusringhäälingu eesmärgiks on igapäevase vabaks eneseteostuseks vajaliku

informatsiooni saamise tagamine. See tähendab, et ETV eetris olevad saated (eriti omasaated) peavad teemasid käsitlema neutraalse alatooniga. Konkreetne „Vabariigi kodanike“ osa räägib küllaltki „ohtlikul“ teemal, kus on võimalik erinevate ütlemitestega erinevaid kogukondi solvata. Kuigi on arusaadav, et vestlussaates ei saa (ega olegi vaja) kontrollida inimeste poolt välja öeldavaid arvamusi ja sõnu, siis saatejuhi ülesanne on vestlust hoida neutraalsel pinnal ning suunata juttu sobilikele teemadele. Saatejuhi oma arvamus peaks saates, kus on kaks vastanduvat poolt, jääma tagaplaanile, kuna tema ülesanne on olla neutraalne vahendaja ja vestluse modereerija.

Vaadatud saates jättis saatejuht Arne Rannamäe hea mulje, ta oskas saatekülalisi ohjeldada, kui nendevaheline vaidlus liiga äkiliseks muutus ja teemast kõrvale kaldus. Kohati oli näha saatejuhi emotsionaalsust, kuid ta suutis jätta professionaalse mulje.

Rannamäe: „Kuulge! Kas.. Lugupeetud, katsume kaks minutit öelda mitte sõna homo, eksole.“

Rannamäe soovis saate algul rääkida üldisemast sallivusest, kuid saatekülalised rääkisid pigem ainult homoteemast, mistõttu hetkeks püüdis saatejuht külalisi teemast eemale juhtida ja juba tulisemaks läinud väitlust veidi ohjeldada.

Lisaks ei olnud näha tema enda suhtumist teemasse üldisemalt, kui Rannamäe ka näiteid tõi, siis rõhutas, et see ei ole tema, kes nii arvab, vaid tegemist oli näitega. Selline umbisikustamine ja rõhumine, et tegemist ei ole isikliku arvamusel, näitab, et saatejuht püüab teadlikult mitte välja näidata isiklikku suhtumist.

Rannamäe: „Aga see õiguste jalge alal tallamine, see on ju väga subjektiivne? Äkki minu õigusi tallab see kohutavat kui minu kodutänavat mööda patseerib iga päev neeger. Kõik olnud ju maailma ajaloos, et ei ole ju midagi üllatavat. Et, kes selle joone nagu tõmbab, mis tallab õigusi ja mis mitte?“

/.../

Kangro: „Sest millist õigust sa silmas pead, kui sa ütled, et see riivab sinu õigusi, kui neeger tatsab mööda sinu tänavat?“

Rannamäe: „Ei ma ütlen, et mina ei ütle seda, aga sellist asja on olnud. Lõuna-Aafrikas läksid valged pärast sauna, kui nad olid neegrit näinud.“

Kangro: -„Ja just, ma tean et see ei ole sina, aga üks selline kuju.“

Tänu oskuslikule saatejuhtimisele jääb ka saate alatoon eelkõige neutraalseks. Saatejuht on konkreetne, vajadusel provotseeriv ja rääkima õhutav ega too otseseid isiklikke näiteid. Kõik saatekülalised saavad sõna, saates esitatakse nii poolt- kui vastuväiteid samasooliste kooselu registreerimise vajalikkuse kohta, mistõttu vaatajad saavad oma vaadetest lähtuva sõnumi saatest kätte, samuti kuulevad ka vastanduva poole väiteid. Siiski on märgata, et näiteks Aarne Ruben on saate jooksul napisõnaline, seega „vastu“ poolel on põhiliseks rääkijaks küllaltki emotsionaalne Mart Helme. Maarja Kangro ja Kari Käsper esitasid uuringute ja õigusaktide varal samasooliste kooselude pooltargumente. On näha, et Helme näitab väga välja oma isiklikku suhtumist ja toob põhjendamata emotsionaalseid argumente, seevastu Kangro ja Käsper räägivad analüütiliselt ja umbisikuliselt.

4.2 Sallivus Eestis

Vaadatud „Vabariigi kodanike“ saatest tuli välja, et diskrimineerimiseks peetakse eelkõige mingi nähtuse vastu olemist ja kellegi teise õiguste piiramist. Aarne Ruben ütles, et igaühel on õigus olla tema ise ja selline nagu ta tahab, kui ta sellega teiste inimeste õigusi ja huve ei piira. Ruben ei näita välja oma emotsioone ning räägib alguses küllaltki objektiivselt.

Ruben: „/.../ Igaühel on õigus olla selline nagu ta soovib kui ta ei riiva sellega teiste inimeste huve ja õigustunnet.“

Kuigi saate alguses on tal küllaltki neutraalne seisukoht ning ta üritab oma isiklikku suhtumist mitte välja näidata, siis mida rohkem aega saates mööda läheb, seda ebatolerantsemaks Ruben oma väidetes muutub.

Saatekülalised tõid välja, et inimeste sallivus või sallimatus sõltub suuresti nende väärtushinnangutest. See, kuidas homoseksuaalsusesse suhtutakse, oleneb sellest, milliseid väärtusi inimene omab. Kõlama jäi Maarja Kangro väide, et samasooliste paaride kooselule vastu olemine on kellegi õiguste piiramine, samas kui samasooliste paaride kooselu poolt olemine on kellegi õiguste eest võitlemine. Seejuures näitab Kangro rõhusasetusega veidi

kõrgenenud emotsioone ja tundeid, Kangro ja Käsperi argumendid on tugevalt veenvad ja otseselt Mart Helme poole suunatud.

Kangro: „/.../ Sihtasutuse Perekonna ja Traditsiooni Kaitseks petitsioon algab sõnadega „Olen vastu“ - nemad on millegi vastu, samas kui samasooliste abielu ja kooselu seadustamise soovijad on millegi poolt - nad ei ole mitte kellegi vastu, nad lihtsalt soovivad oma õigusi ka realiseerida või kehtestada, aga nad ei taha mitte kellegi teise õigusi piirata.“

Käsper: „Et siin on ikka suur vahe, kas sa soovid kellegi õigusi nagu kaitsta või sa soovid kellegi õigusi (Kangro: „Piirama hakata või mitte lubada.“) piirama hakata.“

Põhjusteks, miks inimesed on samasooliste inimeste kooselude vastu, toodi eelkõige vähene teadlikkus ja eelarvamused. Inimesed, kes ei ole teemaga hästi kursis, omavad kindlaid väljakujunenud eelarvamusi ega oma vajalikke teadmisi nende eelarvamuste muutmiseks. Tähtsamateks põhjusteks sallimatuse põhjendamisel olid veel ajaloolised põhjused ja vähene kokkupuude homoseksuaalidega. Homoseksuaalsus oli veel paarkümmend aastat tagasi Nõukogude Liidus kriminaliseeritud, mistõttu on inimestele (vanemale generatsioonile) jäänud negatiivsed eelarvamused ja mõtted seoses samasooliste inimeste kooseluga. Need inimesed, kellel on isiklik kokkupuude homoseksuaalse inimesega, on Käsperi sõnul sallivamad. Lisaks toodi välja, et sallivus oleneb ka sellest, kas tegemist on mehe või naisega, tema vanusest, sissetulekust, haridusest ja silmaringist.

Käsper: „Täpselt! Väga palju on neid inimesi, kes kannavad edasi neid samu Nõukogude aegseid väärtusi ja taaka, mida noh, võib-olla nad ise seda ei teadvustagi, aga siiski neile tundub nagu see ebasobiv selle pärast. Aga teine asi on muidugi just ka see, et lihtsalt ei omata kokkupuudet. Me tegime ka uuringu selle kohta, ise küsisime inimeste hoiakute kohta, ja selgelt oli näha, et need inimesed, kes olid ise kokku puutunud, kelle oli kas lähikonnas või sõprade hulgas keegi, kes siis oli homoseksuaalne, siis gei või lesbi, siis hoiakud olid hoopis teistsugused ja samamoodi on seal ka oluline vahe, tuli välja generatsioonide vahe, naiste ja meeste vahe, on seal haridusest sõltub see, et tõesti need inimesed, kes on rohkem reisinud ja lugenud ja kokku puutunud teiste kultuuridega ja teiste ühiskondadega, nende puhul on see sallimatus väiksem, ka need, kes teenivad rohkem näiteks, on vähem sallimatud.“

4.3 Seksuaalvähemuste probleemid

Üks suuremaid probleeme seksuaalvähemuste jaoks on õiguslik kaitsetus. Saates käsitletakse seda palju ning enamuste väidete alus on võrdsete õiguste puudumine seksuaalvähemuste jaoks. Õigusliku kaitsetuse peamiseks põhjuseks toodi välja, et kuigi põhiseadus tagab Eestis perekondade kaitse, kuid kuna ei ole defineeritud, mis täpselt on perekond, siis samasoolised pered jäävad praegu põhiseaduse kaitseta. Seksuaalvähemuste põhiseadusest tulenevatele õiguslikele probleemidele lisanduvad ka näiteks pärimisega seotud ja muud varalised probleemid ning laste kasvatamise ja lapsendamisega tulenevad probleemid. Sellest lähtuvalt tuli saatekülaliste jutust välja, et Eestis on näha seksuaalvähemuste suhtes ebavõrdset kohtlemist ja diskrimineerimist. Argumendid on uuringute ja seaduste toel põhjendatud, mis suurendab nende usaldusväärtust.

Käsper: „/.../ Meie eesti ühiskonna üks põhiline õigusakt või see kokkulepe, millega meie ühiskond toimib, on põhiseadus. Ja põhiseaduses on kirjas, et ei tohi inimesi diskrimineerida, ei tohi ebavõrdselt kohelda ja ma arvan, et sellest põhiseadusest me peamegi lähtuma.“

Kangro: „/.../ Nad nõuavad ainult seda, või nad soovivad ainult seda, et nende häält võetaks ka kuulda, et nende õigusi võetaks ka arvesse.“

Teine probleem, millest saates arutati, oli laste kasvamine samasooliste vanematega perekonnas. Mart Helme tõi välja, et kui lapsel on kaks samast soost vanemat, siis ei teki peres traditsioonilisi soorolle ning lapsel jääb ühest soost vanema (isalik/emalik) eeskuju saamata. Maarja Kangro viitas aga Ameerika Ühendriikides tehtud uuringule, mille kohaselt samasooliste vanematega perekonnas üles kasvanud lapse kognitiivne areng on eakaaslastega võrreldes samaväärne kui mitte parem. Sellised uuringutele toetuvad väited, mille esitasid Käsper ja Kangro, on objektiivsed ja tõestatavad, Helme ja Rubeni väited seevastu on ebaratsionaalsed ja põhinevad vaid isiklikul arvamusel.

Helme: „/.../Meil on ikkagi väga sügavalt, ilmselt geenidega, ilmselt loodusest, ka traditsioonidega, ilmselt ka religiooniga sisse juurdunud see arusaam, et lapsed vajavad ema ja isa. Lapsed vajavad terviklikku perekonda ja seda terviklikku perekonda ei saa neile pakkuda samasoolised, kes võivad täpselt samuti lahku minna, mis siis saab lastest. Ja loomulikult ei saa samasoolised pakkuda seda, mida ma võin teile öelda, ma olen üles kasvanud terve hulga lapsi, seda eeskuju, mille annab ema, seda eeskuju, mida annab isa,

need tööd ja oskused, mida annab ema, need tööd ja oskused, mida annab isa. Seda ei ole samasoolised võimelised pakkuma.“

Kangro: „/.../ statistilistel andmetel ei olevat mitte mingisugust vahet nende laste kognitiivses, sotsiaalses, emotsionaalses arengus, pigem isegi rääkivat andmed samasoolistest vanematega pärit perekondadest laste kasuks. Pigem olevat nende kognitiivne ja sotsiaalne areng ees eakaaslastest.“

4.4 LGBT teemad meedias

Mart Helme rõhutas saates tugevalt seksuaalvähemuste meedias kajastamist. Teemast rääkides läks ta väga emotsionaalseks ja isiklikuks, kasutades väljendeid nagu „*Moraalselt šokeeriv*“, „*Mulle ei meeldi*“, „*Minu tundeid riivab*“ jne, mis viitavad sellele, et Helme peab vajalikuks rõhutada just oma isiklikku negatiivset suhtumist teemasse. Ta leidis, et tegemist on propagandaga ning sellised teemad ei ole meedias (ajalehes) avaldamiseks sobilikud.

Helme: „Aga mina ütlen, et minu õigusi riivab ka see, kui tuleb ajalehega.. Mina olen tellinud näiteks Eesti Päevalehe, EPL tuleb mulle hommikul postkasti, ma löön selle lahti, ja seal on vaheleht, mis teeb homopropagandat. Minu tundeid see riivab, mulle see ei meeldi, see on mulle vastumeelne. Mulle ei meeldi, et mulle tuuakse sisuliselt sunniviisiliselt, ma ei ole seda tellinud, ma ei ole seda tahtnud, tuuakse mulle, mõjub moraalselt šokeerivalt kui ma vaatan televiisorist mingit reklaami, kus lesbid suudlevad. Mulle ei meeldi see, mulle ei meeldi, et mu lapsed vaatavad seda. See võib olla eelarvamusküsimus, aga mul on õigus oma eelarvamustele.“

Tema väidetele tõi vastuargumendi Maarja Kangro, kes ütles, et sama mõtteviisi kohaselt peaksid homoseksuaalsed inimesed avalikkuses heteroseksuaalseid paare kujutavaid pilte samuti propagandaks pidama. Kangro väited olid rahulikud ja tasakaalustatud, ta ei teinud vastase argumente maha. Konkreetne vaidlus lõpplahendust ei leidnud, kuna saateag sai otsa. Muuhulgas jõuti järeldusele, et suures osas on tegemist taju küsimusega. Iga inimene tajub reklaami ja meedias kajastatavat erinevalt, mistõttu ei saagi konkreetselt määratleda, mis on propaganda ja mis mitte.

Helme: „Aga miks peab olema see [homoseksuaalsete inimestega seotud probleeme tutvustav lehelisa] pandud eraldi vaheleheena, aga kui mingisugune MTÜ teeb omaltpoolt propagandat traditsioonilise perekonna kaitseks, siis on see sallimatus?“

Kangro: „Ütleme, et kui sa nimetad seda, kui lesbid suudlevad, homopropagandaks, siis lesbid peaksid nimetama seda, kui nad lähevad ütleme supermarketisse, näevad et seal on välja pandud mingisugune poster, kus kallistavad mees ja naine ja neil on väike laps, siis nemad peavad seda tajuma mingisuguse heteropropagandana või?“

Lisaks esitati saates mõte, et kõnealune allkirjade kogumine samasooliste kooselude registreerimise vastu peaks olema samaväärne lehelisadega homoseksuaalsusest, kuna mõlemad on kindlaid väärtusi ja eluviise tutvustavad või propageerivad väljaanded. Siinkohal kerkib esile n-ö topeltstandardite probleem ühiskonnas. See, mis ühele grupile tundub negatiivne, saab ümberpööratult hoopis teise tähenduse. Seetõttu võib erinevast vaatenurgast sõltuvalt inimeste taju ja suhtumine erineda. Saatest käis selliste topeltstandardite teema läbi mitmel korral ja seoses erinevate temadega.

Helme: „Ma arvan, et heteroseksuaalsus on ühiskonnas väga suur väärtus ja me peaksime kõik seda sallima.“

Käsper: „Seda muidugi.“

Kangro: „Ja, aga kas sa arvad siis, et samasooliste kooselude poolt olevad inimesed on kuidagi heteroseksuaalsete väärtuste vastu?“

Helme: „/.../ ja mulle ei meeldi see, et kui tuleb mingi vastuunitsatiiv, siis kukutakse seda materdama, sallimatuseks nimetama, ma ei tea veel milleks eksole, siis on teine pool on nagu mingites surmapattudes süüdi, aga nemad on alati need puhtad ja õiged.“

4.5 Homoseksuaalsuse tajumine

Mitmel korral rõhutati saates veel seda, et lapsed ei tohiks LGBT temaga kokku puutuda. Helme tõi välja, et koolides ei peaks õpikutesse panema pilte ega seletusi samasoolistest peredest ning ka meedias (ajalehes, televisioonis) ei tohiks homoseksuaalsust näidata, kuna seda võivad näha lapsed. Helme oli sellest temast rääkides emotsionaalne ning esitas

subjektiivseid, isiklikule arvamusele toetuvaid väiteid. Käsperi vastuväited olid samuti isiklikud, kuid neutraalse alatooniga ja kallutamata.

Helme: „/.../ mulle mõjub moraalselt šokeerivalt kui ma vaatan televiisorist mingit reklaami, kus lesbid suudlevad. Mulle ei meeldi see, mulle ei meeldi, et mu lapsed vaatavad seda.“

Helme: „/.../ Kui ma loen täna hommikul ajalehte, ja loen, et Moldova koolides on äkitselt ilmunud õpikud, kus on sees homopropaganda, siis ma arvan, et see ei ole päris õige. Ja see väike osa ühiskonnast ei peaks dikteerima, ei peaks juba koolidesse, lastele kellesse see veel ei puutu, kellel ei ole veel hormoonid isegi tööle hakanud, ei peaks seda asja hakkama maast madalast...“

Käsper: „Aga see sallivus ju mingis mõttes tähendabki seda, et me aktsepteerime asju, mis meile ei meeldi. Minule ka väga palju asju ei meeldi, aga ma sellest hoolimata aktsepteerin neid, sest ma tean, et meil on teatud väärtus ühiskonnas on sallivus. Et see väärtus on olulisemal kohal kui sallimatus.“

„Vabariigi kodanike“ reporter käis Tallinna ja Paide tänavatel inimestelt küsimas, mida nemad samasoolistest paaridest ja nende kooselust arvavad. Suurem osa vastajatest oli selliste kooselude vastu, põhjendades oma negatiivset suhtumist näiteks sellega, et homoseksuaalsus on loomuvastane, piibliga vastuolus või sellega, et homoseksuaalsed paarid ei ole võimelised omavahel lapsi saama. Üks vastaja oli küll negatiivse suhtumisega, kuid pidi tõdema, et ega sinna midagi parata ei saa. Need vastajad, kes olid samasooliste paaride kooselu poolt, põhjendasid oma positiivset suhtumist sellega, et kui inimesed armastavad üksteist, siis ei tohiks neid miski takistada ja igal inimesel on õigus elada selle inimesega koos, kellega ta soovib. Siiski tõi suurem osa vastajatest välja, et isegi kui samasoolised paarid koos elada võiksid, siis lapsi nad saada ja kasvatada ei tohiks.

Eraldi räägiti veel sellest, et Rubeni ja Helme arvamuse järgi soovivad homoseksuaalsed inimesed ainult selle pärast abielluda, et tseremooniast n-ö *show* teha. Teisalt arvasid Kangro ja Käsper, et pulma suurejoonelisus ei sõltu sellest, millisest soost inimesed omavahel abielluvad, vaid inimeste endi soovist. Rubeni ja Helme väited olid stereotüpiseerivad, kallutatud ja veidi solvavad. Kangro väide abiellumise keelustamise mõttetusest toetus aga loogikale.

Kangro: „Noojah, aga vaata, Mart, kui sa leiad, et abielu ei anna mingisugust lisa õiguslikku kaitset nendele samasoolistele paaridele, miks neile ühesõnaga abieluinstitutsioon on nagu dekoratsioon, miks seda dekoratsiooni sel juhul keelatakse samasoolistele paaridele?“

Ruben: „No see homode abiellumine, see kujuneb selliseks staatuse näitamiseks ja showks, sest ta on ikkagi haruldane. Kui näiteks üks naine pruutkleidis ja teine naine ülikonnas astub altari ette, siis see paar teeb ise kõik selleks, et see oleks võimalikult pompöösne, et kõik näeksid, et „meie oleme sellised“ ja see on see abielu taotlemise mõte.“

Helme: „Et see on selline egotripp suurel määral.“

Ka esitati saates väide, et lisaks LGBT õiguste eest seisvatele mitmetele organisatsioonidele peaks olemas olema erinevaid traditsioonilise perekonna eest seisvaid organisatsioone.

4.6 Saate kokkuvõte

„Vabariigi kodanikud“ on debati vormis toimuv vestlussaade Eesti Televisiooni eetris. Kuna tegemist on rahvusringhäälinguga, on oluline, et saade oleks mitmekesisele auditooriumile. Kui tavaliselt on „Vabariigi kodanikud“ otse-eetris ning saatesse saab ka helistada ja oma arvamust avaldada, siis analüüsitud saade oli varem salvestatud ning vaatajad saatesse helistada ei saanud. Selle põhjused ei ole teada, kuid näiteks võib arvata, et kardeti väga negatiivseid või isegi äärmuslikult solvavaid arvamusi helistajatelt, mistõttu peeti paremaks lubada ainult internetis kommenteerimine. Vaadatud saates arutleti sallivuse üle, millest väga suure osa moodustas seksuaalvähemuste sallimise arutelu. Saates tehtud tänavaküsitluse põhjal jääb mulje, et suur osa eestlastest on samasooliste inimeste kooselu ja pere loomise vastu. Põhilised tegurid, mis Käsperi ja Kangro arvates eestlaste sallimatust põhjustavad, on vähene teadlikkus, ajalooliselt kujunenud negatiivsed eelarvamused ja vähene kokkupuude homoseksuaalsete inimestega. Saate põhjal on peamised probleemid Eestis elavatel seksuaalvähemustel õiguslikud – samasoolistel perekondadel puudub praegu isegi näiteks põhiseaduse kaitse.

Minu hinnangul on konkreetne „Vabariigi kodanike“ osa hea näide tasakaalustatud telesaatest. Võib-olla omab seejuures rolli ka saatesse helistamise võimaluse puudumine, mis välistas äärmuslike solvavate väidete eetrisse minemise. Kõik saates osalejad saavad oma arvamust

avaldata, kellegi arvamust otseselt maha ei tehta ning saatejuhi enda arvamus jääb saates tagaplaanile. Saadet vaatav inimene kuuleb sama teemat puudutavaid erineva hinnanguga väiteid ning tal on võimalus neile toetudes teha teemast oma järeldus. Seetõttu, et igasugused arvamused on esitatud, on auditooriumi kuuluvatel inimestel võimalus leida enda vaadetele vastavad sobivad seiskohad. Saate üldine toon jääb küll neutraalseks, kuna tuuakse argumente nii samasooliste kooselu poolt kui vastu, kuid kokkuvõttes jäid minu jaoks kõlama Kangro ja Käsperi argumendid. Nad ei näidanud valdavalt oma emotsioone välja, olid objektiivsed ja suutsid selgelt, arusaadavalt ja konkreetset ära põhjendada oma argumendid. Nende väidetele oli teaduslik ja uuringutele toetuv aluspõhi ning nad olid hästi ette valmistunud. Debatis „vastu“ poolt esindav Helme ja veidi tagasihoidlikum Ruben olid väideldes emotsionaalsed ja enesekesksed, mõni esitatud väide oli põhjendamatu ja ebasobiv. Helme ja Ruben ei toonud mingeid näiteid enda kogemusest. Kui nad oleks toonud konkreetseid negatiivseid näiteid, mis neil seoses homoseksuaalsete inimestega juhtunud on, siis oleks ehk arusaadav olnud, et nad on selle vastu, aga oma argumentides nad lähtusid vaid sellest, et nad ise on normi esindajad ning kui keegi teine ei ole selline nagu nemad ise, siis see on kõrvalekalle, ebanormaalne ja seetõttu peab olema üldsusele nähtamatu. Nad kaitsevad heteroseksuaalsuse hegemooniat ning nõuavad, et kõik, mis seda ohustab, oleks ära peidetud, mitte lubatud, hukka mõistetud. Nad kaitsevad nende endi võimu, esitamata ühtegi ratsionaalset argumenti. Saatekülaliste vastanduvate poolte vahelist dünaamikat iseloomustab väga hästi järgmine dialoog:

Helme: „Aga miks siis on keelatud holokausti vastane seisukoha võtmine, näiteks? Miks see on keelatud?“

Kangro: „Sellepärast, et see on seotud inimelude hävitamisega. Eksole, niimoodi surud kellelegi midagi vägivaldset peale.“

Selles dialoogis siin ilmneb väga omapärane arusaamine sellest, mis on erinevate arvamuste ja seisukohtade avaliku arutamise lubamise ja keelamise põhimõtted. Selle küsimusega kinnitab Helme endale võetud võimu olla otsustaja teiste inimeste õiguste üle. Natsidele ei meeldinud juudid, mustlased, homod ja nad võtsid endale õiguse neid füüsiliselt hävitada. Helme seisukoht on ka sarnane. Tõsi, tänapäeval ei saa ta nõuda, et see grupp inimesi, kes talle ei meeldi oleks hävitatud, kuid põhimõte jääb samaks. Selle väite ja võrdlusega lõi ta enda alt

oksa lõplikult ära ja tõestas, et räägib enesekeskselt ja emotsionaalselt vaid oma isiklikule suhtumisele toetudes.

Sellel põhjusel, et inimestel on erinevad maailmavaated ja suhtumised konkreetsetesse teemadesse, tekivad neil sama saadet vaadates erinevad mõtted. Järgnevalt analüüsin, millised mõtted tekkisid homo- ja heteroseksuaalsetel inimestel sama „Vabariigi kodanike“ saadet vaadates ning uurin, millisena nemad saadet ja seal arutletavaid teemasid tajuvad.

5. Intervjuude analüüs

Kuna meedial on suur osa ühiskonna representeerimisel ja avaliku kõneaine kujundamisel, siis uurisin viielt eestlaselt, kuidas nemad hindavad meedia neutraalsust seksuaalvähemuste kajastamisel ning kuidas nad seda tõlgendavad ühest saatest nähtu põhjal. Väga suur osa intervjuust põhines „Vabariigi kodanike“ osa hindamisel ja tõlgendamisel. Lisaks oli intervjuueeritavatel võimalus hinnata üldist olukorda, mis puudutab LGBT inimesi Eestis ja nende teemade kajastamist meedias.

Erinevalt saate analüüsist, kus hinnanguid andsin mina ise, on järgnevas intervjuude analüüsis esitatud intervjueeritud hetero- ja homoseksuaalsete inimeste arvamused ja hinnangud.

Küsitlesime koolikaaslastega kahte heteroseksuaalset ja kolme homoseksuaalset inimest. Kõik tsitaadid intervjuudest on esitatud kaldkirjas ning vastajate anonüümsuse huvides on neid identifitseeritud kui hetero (H) ja gei (G). Intervjuu kava on esitatud lisades (Lisa 1).

5.1 Sallivus Eestis

Eestlaste üldist sallivust hindasid intervjuueeritavad keskmiseks või keskmisest madalamaks.

„[Eestlaste sallivus on] sõnades suur, tegudes väike. Sõnades päris paljud ütlevad, aga kui on reaalselt mingi sallivus olukord, siis tihtipeale käitutakse täiesti sallimatult.“ (H)

Kõik vastajad leidsid, et inimese sallivus oleneb eelkõige tema vanusest. Samuti toodi välja, et väiksem sallivus võib oleneda kitsamast silmaringist, madalamast haridusest või muudest demograafilistest näitajatest. Üks gei vastaja leidis, et inimeste sallimatus võib tuleneda ka teadmatusest. Küsitletud heterod tõid välja, et pigem leidub Eestis rohkem sallimatust kui sallivust, geid jäid aga selle juurde, et suhtumine on paranenud ja küllaltki neutraalne. Küll tuli välja, et kuigi silmast silma kohtumisel teevad inimesed ikkagi sõbraliku näo, siis võib ette tulla ka avalikku sõimu või vargsi piilumist ja selja taga sosistamist. Üks küsitletud inimestest on tänu sellele, et avalikult oma samast soost partneriga käest kinni käib, tundnud

ka otsest diskrimineerimist. Avalikult diskrimineerivad inimesed on intervjueeritava sõnul peamiselt just nooremast generatsioonist, vastupidi üldisele arvamusele, et vanem generatsioon on sallimatum. Siiski peetakse vanemaid inimesi üldiselt ebatolerantsemateks.

„Ja noorte seas, tahaks ju öelda, et üldiselt ollakse sallivamad, aga minu kogemus on seinast seinast, et need, kes tänava peal karjuvad: „Uu, rõvedad lesbarid!“, et need on pigem noored inimesed kui vanad.“ (G)

Sallivusest rääkides ollakse pigem negatiivselt meelestatud, kuid on näha, et geid on võrdlevamad ning näevad, et eestlaste sallivus läheb aina paremaks.

Vaadatud „Vabariigi kodanike“ saates tehti tänavaküsitlus, kus Tallinna ja Paide inimeste käest küsiti nende arvamusi seksuaal- ja muude vähemuste kohta. Intervjueeritavatest mitte kedagi ei üllata, et suhtumine on pigem negatiivne. See näitab, et kuigi tahetakse loota, et eestlaste suhtumine geidesse on neutraalne, siis nähtud negatiivsuse üle ei imestata ja seda peetakse ikkagi normiks.

„Aga nagu ikka, pigem negatiivne suhtumine, kes religiooni tõttu, kes generatsioonide erinevuse tõttu, inimesed on üpriski vanamoelised või siis noh...traditsioonides kinni. Kõik uus on hirmutav.“ (H)

Kui üldine suhtumine homoseksuaalsete paaride kohta võib ka neutraalne olla, siis laste kasvamine samasoolistes peredes seatakse suure kahtluse alla ning sellega kaasneb rohkem negatiivsust, mis on intervjueeritavate arvates täiesti tavaline. Küll aga üllatas intervjueeritud geisid, et eestlased toovad piiblit ja religiooni sallimatuse põhjenduseks. Heterotest vastajad ei toonud välja, et see oleks midagi erilist või üllatavat. See näitab, et geid panevad tähele erinevaid pisidetaile ning oskavad täpsemalt ja süvitsi näha seda, mis puudutab nende sallimist ja aktsepteerimist.

„Laste teema on selline abstraktne ja paljudele suure küsimärgi all. See ei olnud suur üllatus. Suur üllatus oli tugev piibliargument.“ (G)

„Ma arvan, et pigem nooremad on need, kellel on ükskõik või nad pooldavad ja vanemad inimesed on need, kes on kategooriliselt vastu. Mis on minu jaoks üllatav, on see, et räägiti religioonist.“ (G)

Kolm intervjueeritavat toovad veel välja, et saates oli väga väike valim ning selle põhjal ei saa üldistusi eestlaste arvamuste kohta teha. Üks vastaja lisab veel, et inimesed võivad kaamera ees tunda sotsiaalset survet ning sellest olenevalt mitte tõtt rääkida oma tegelikust suhtumisest. Siinkohal tuleb jälle välja vastuolu – geid hindasid eestlaste sallivust pigem neutraalseks, samas ei olnud üllatunud tänavaküsitlusest jäänud negatiivsetest muljetest, kuid nüüd tuleb sisse uus aspekt, mille alusel inimesed võivad küll välja näidata, et on homoseksuaalsust mitte sallivad, kuid tegelikkuses võivad olla siiski tolerantsed.

„Olgem ausad, et ekraanil, kogu Eesti ees öelda, et ma toetan LGBT inimeste õiguseid ja kõik on imeline, ei tee paljud. See on sama hea kui tulla kapist välja geina, sellepärast, et sinu sõbrad, tuttavad võivad kohelda sind umbes sama palju kummaliselt peale seda.“ (G)

Selle järgi võib arvata, et üldist tolerantsi hinnatakse madalamaks kui see tegelikult on ning ka intervjueeritavatel on olemas eelarvamus, mille järgi tüüpiline eestlane on teistsuguse suhtes sallimatu.

5.2 Seksuaalvähemuste probleemid

Intervjueeritavad tõid välja, et probleemid, mis seksuaalvähemuste igapäevaelu puudutavad, on peamiselt õiguslikud ja pere loomisega seotud. Lisaks tekitavad probleeme sallimatus ja sellest tulenev diskrimineerimine, samuti negatiivsed meediasõnumid ja LGBT vastu võitlemine (allkirjade kogumine). Paljud probleemide sõnastamised viitasid saatest kuuldule, kuid lisaks mainiti veel, et suureks probleemiks on arvamus, et geid ei esinda pereväärtusi ning neis nähakse ohtu mingitele kindlatele väärtustele. Üks gei vastaja lisas, et ta tunneb, et teda ei peeta teiste (heteroseksuaalsete) inimestega samaväärseks, kuid ta keeldub ennast vähemana tundmast. See näitab, et rõhumise tunnetamine on äärmiselt isiklik ning tekitab geidele emotsionaalseid probleeme ja igapäevaseid muresid.

„Nende [samasooliste kooselu vastu seisjate] arvates seisneb oht selles, et keegi hakkab nüüd nende pere lõhki ajama.“ (H)

„Ja minu jaoks sellised inimesed, kes niisama lahmivad, nad ei ole minisugune autoriteet ja ma keeldun ennast tundmast vähemana kui nemad.“ (G)

Homoseksuaalsed vastajad tõid veel välja, et nende jaoks ei ole nende õigused ja õiguste eest võitlemine probleem, vaid igapäevaelu. Tunnetatakse pidevat ebavõrdsust ja allasurumist, jääb mulje nagu nad oleksid selle olukorraga harjunud, kuid siiski loodavad, et kunagi saavad ka nemad ennast teistega samaväärselt tunda.

„Minul on sellest raske aru saada, et mis selle hirmu taga täpsemalt selles suhtes on. Minu jaoks ja minu tutvusringkonna jaoks on see igapäeva elu, mis ei häiri ega kahjusta kedagi. Kuulates, vaadates seda saadet on mul ikkagi tunne - ja need tsitaadid, mis läbi käisid -et geid ei esinda mitte mingisuguseid väärtuseid, mis on klassikalised ja tavapärased.“ (G)

„Aga mis ma veel tahaks öelda, ma tahaks öelda seda tegelikult, et inimesed võiksid mõelda selle peale, et see teema on ikka veel õhus selle pärast, et te ei lase sellel ära minna. Kui meile antaks samasugused õigused nagu on kõigil teistel siis see teema ei oleks absoluutselt enam niimoodi päevakorral ja me saaks oma eluga edasi minna ja inimesed tunneksid ennast Eestis palju turvalisemalt.“ (G)

„Minu arvates on probleem see, et ma tunnen ennast Eestis nagu mingisugune teisejärguline inimene, või et tehke oma pärimislepingud ja mingi käige mööda notareid, raisake meeletuid summasid, selle asemel, et lihtalt registreerida oma kooselu või saada abielluda.“ (G)

5.3 Homoseksuaalsuse tajumine

Küsimusele, miks siis Eestis homoteemast nii suurt numbrit tehakse, vastati, et Eesti ühiskond ei ole veel piisavalt arenenud, et homoseksuaalsus siin aktsepteeritav oleks. Siinkohal palju saatele ei viidatud, kuid on näha, et sealt saadi mõnedele väidetele ideid juurde.

„Meil Eestis on see veel nii suur teema, välismaal, kui lugeda näiteks, näiteks USA ajakirju-ajalehti, hakkab juba vaibuma.“ (H)

Üks vastaja tõi välja, et kuna alles 1993. aastal võttis Maailma Terviseorganisatsioon (WHO) homoseksuaalsuse haiguste nimekirjast maha, on eriti Eesti ajalugu arvestades näha, et ühiskonnal on vaja uueks mõtteviisiks kohanemisaega.

„/.../ alles 1973. aastal võeti homoseksuaalsus maha kui vaimse ... Ameerika Psühhiaatrite Assotsiatsioon oma manuaalist võttis maha kui vaimse haiguse, siis läks tükk aega, alles 20

aastat hiljem, võttis Maailma Terviseorganisatsioon selle maha haiguste klassifikatsioonist. Mis tähendab seda, et et alles 93. aastast on maailm teadlik, et see ei ole vaimuhaigus, need ei ole haiged inimesed. Sellega annab kohaneda, asjad ei juhtu plöks üleöö.“ (G)

Kaks homoseksuaalset vastajat leidsid ka, et inimesed tajuvadki veel kõike seksuaalvähemusi puudutavat propagandana (nt meedias või kooliõpikutes esitatav). See on otsene viide „Vabariigi kodanikele“, kus räägiti palju propagandast ja selle tajumisest. Samuti toodi välja, et inimesed ei ole LGBT teemast piisavalt teadlikud, ei oma kokkupuudet geidega ega ole harjunud tänavapildis nägema samasoolisi paare. See kõik tekitab üldist tõrksust ja pigem negatiivset hoiakut. Inimesed eelistaksid, et teemal oleks kindel lahendus ning selle saaks selja taha jätta. See väide viitab sellele, et geid ei pea ennast (ning ka heterod ei pea geisid) mingiks probleemiks, mis vajab pidevat tähelepanu, vaid näevad, et nende olukorrale on kindel lahendus, mis paneks teema n-ö lukku.

„Mulle meeldiks, et pigem räägitakse mingisugusest, ma ei tea, et see teema oleks lõpetatud, lukus ja tehtud, nii nagu mulle meeldib. Nii nagu oleks õiglane. Ja me saaks juba minna mingisuguse tähtsama asja juurde, mis meil ühiskonnas toimub.“ (G)

5.4 LGBT teemad meedias

Üldist meediakajastust seksuaalvähemuste kohta peavad kõik intervjuueeritavad küllaltki neutraalseks. Tuuakse välja, et on nii positiivses kui negatiivses võtmes kirjutatud artikleid, samuti leitakse, et viimaste aastatega on toimunud positiivne areng ning otsest sallimatust ja diskrimineerimist pole märgata. Meedias tekib dialoog ja tolerantsi teema kohta arutletakse pigem üldiselt.

„Aga meedial on kindlasti väga oluline roll ja kui ma nüüd nagu üldiselt viimaste aastate arengu peale mõtlen siis vähemasti meedia suhtumine on läinud toetavamaks ja ta mis on oluline, et ta ei räägi konkreetset seksuaalvähemustest vaid üldisest sallivusest.“ (G)

Homoseksuaalsed vastajad oskasid tuua välja täpsemaid väljaandeid, mis oma kallutatuse poolest on positiivse, negatiivse või neutraalse suhtumisega seksuaalvähemustesse, samuti osati välja tuua eraldi ajakirjanikke, kes on meelde jäänud oma negatiivse suhtumisega. See

näitab geide kõrgendatud tähelepanu enda kohta käivatesse detailidesse ja ettevaatust, et negatiivse suhtumisega väljaandeid ja ajakirjanikke oleks tulevikus lihtsam vältida.

Lisaks mainis üks vastanud hetero, et väldib selliseid artikleid, mis on erakonnaliikmete poolt kirjutatud, kuna arvab, et need on kallutatud ja pigem negatiivse alatooniga. Teine intervjuueeritud hetero midagi täpsemat meediakajastuste kohta välja ei too.

Üldiselt ei pane heterod eriti tähele, kas meedia on kuidagi seksuaalvähemuste teemal kallutatud või mitte. Geid on küll rohkem kursis, millised lehed suhtuvad nendesse neutraalsemalt või hoopis negatiivsemalt, kuid intervjuueeritud geid mainisid, et nemad pigem väldivad meediat, et hoiduda sellest, et nende tundeid riivataks (kas siis tahtlikult või tahtmatult). See taas viide sellele, et kuigi tahetakse uskuda positiivset ja mõelda, et Eestis on siiski küllaltki hea sallivuse olukord, siis tegelikkuses tunnetatakse meedia poolt tulevat negatiivset suhtumist.

„Et muidu ma ei tea palju nad rõhutavad, võib-olla uudistesaadetes mõnikord rõhutatakse. Ajalehtedes tegelikult eriti ei ole [kallutatust märgata].“ (H)

„Minuga on see probleem, et ma juba tükk aega tagasi olen lõpetanud igasuguse meedia tarbimise, sest et see on minu jaoks liiga.. Noh, raske on kogu aeg sattuda teemade otsa, mis nagu lahkavad sind nagu konna või mingit haiget vördjat ühiskonnas. Et ma hiilin mööda meediast seal kus vähegi saab.“ (G)

Homoseksuaalsed vastajad tõid välja, et negatiivse alatooniga artiklid või muu kajastus tuleneb tihti ajakirjaniku teadmatusest ja ebasobivast illustreerivast materjalist. Kaks homoseksuaalset intervjuueeritavat rääkisid, et neid häirivad meedias eelkõige solvav sõnakasutus ja valesti kasutatud pildid, mis enamasti ei puutu üldse artiklis kajastatud teemasse.

„Et ikka sellised kõvad sõnad ja ma ei tea kas, ma ei usu et ta on pahatahtlik, aga ta tundub olevat siukene noor, hakkaja ajakirjanik, kellel on vaja hästi palju sünonüüme, sellest ei piisa kui ma ütlen „gei“, „lesbi“, „LGBT“, et see on nagu liiga igav, et siis ütlen „omasooihar“ või midagi sellist.“ (G)

„Teine asi on pildimaterjal, suur murelaps meie jaoks. Kui geidest on ikka juttu, siis üldjuhul reeglina seal kõrval ripub mõne välismaa pride'i väga värvikas osaleja ja tõenäoliselt poolalasti. Mis siis, et juttu käib hoopiski näiteks geiperede lastest.“ (G)

Küsimusele, kas meedias kajastatakse seksuaalvähemusi ja nende probleeme piisavalt, vastasid kõik intervjueeritavad konkreetselt eitades. Tuuakse välja, et kui seksuaalvähemusi meedias kajastatakse, siis seoses sensatsiooniga või konfliktiga. Kuna saates sellistest teemadest ei räägitud, siis nende välja toomine erinevates intervjuudes viitab reaalsele ja levinud probleemile.

„Osaliselt kajastatakse seda ikka kui midagi sensatsioonilist, suurejoonelist, teistsugust. Sa ei näe näiteks väga naiste ajakirjades lugusid lesbipaaride igapäevaelust.“ (H)

Leitakse, et oleks vaja rääkida ka homoseksuaalsete inimeste igapäevaprobleemidest nagu õiguslikud mured ja muu diskrimineerimine. Kuigi teemat kajastatakse, siis mitte sellisena nagu vähemused ise seda näha tahaksid. Homoseksuaalsed vastajad toovad välja, et tutvustada oleks vaja igapäevast rõhumist, probleeme ja raskusi, mis seksuaalvähemustel ette tuleb.

„Kajastada tuleks mitte ainult sensatsioonide vaid ka igapäevaseid teemasid ja probleeme, olukordi. Mitte, et kuskil toimus mingisugune paraad või kedagi peksti ja solvati.“ (G)

Need homoseksuaalsed vastajad, kes on meediale ise LGBT inimeste igapäevaelu teemasid välja pakkunud, räägivad, et taolistel teemadel rääkivat uudist ei peeta piisavalt uudisväärtuslikuks (näiteks puudub konflikt, mis on üks olulisim uudisväärtus) ning toimetajad ei pane üldjuhul selliseid uudiseid ajalehte.

„Ma arvan, et kajastatakse üleüldiselt seda teemat, aga hoopis mingisuguse kummalise nurga alt – alati on mingisugune vastandumine ja niipalju kui mina nende ajakirjanikega tegin eelmisel aastal intervjuusid, siis öeldigi, et „aga see on ajakirjandus, meil on vaja mingisugust konflikti või midagi sellist, mis pakub inimesele huvi“.“ (G)

Ka siinkohal mainivad geid, et igasuguse meediakajastuse rikub tihti ära riivav sõnakasutus või ebasobiv pilt.

„Ma pigem näeks rohkem seda, et uudise juures ei ole oluline ainult tekst ehk alustada tuleks juba sellest, et sõnakasutust üle vaataks. Me oleme väga lootusrikkad, et me üks kord jõuame

sinna, et me saame ajakirjanikega veel rääkida sellest, et mil moel üldse rääkida seksuaalvähemuste teemadel. Et mis on asjade tegelikud tähendused.“ (G)

Kõik intervjueeritavad leidsid, et avalik arutelu seksuaalsuse üle Eestis on vajalik. Põhjenduseks toodi, et inimestel puudub informatsioon ning see tekitab sallimatust ja vastuolu. Siinkohal sarnanesid homo- ja heteroseksuaalsete inimeste vastused päris oluliselt, oldi arvamusel, et just teadmatust ja hirm millegi teistsuguse ees loob negatiivseid emotsioone ja vääraid arusaamu.

„Peamine probleem on see, et inimestel puudub informatsioon. Kui informatsiooni ei ole, tekib inimestel väga palju eelarvamusi. Kõik mis on tundmatu või ebaselge, mis puudutab sinu senist maailmapilti või identiteeti, paratamatult tekitab sellise tõrke. Selliste debattide mõte ongi hirmud maha võtta, inimestele seletada.“ (G)

Arvati, et sooneutraalsed kooselud peaksid saama normiks ning igasugust seksuaalvähemuste kajastust ei tohiks tõlgendada propagandana. Lisaks tõid nii heterod kui geid välja, et kui homoseksuaalsus ja sellega seotu ei oleks enam nii sensatsiooniline ja LGBT inimesed saaksid samad õigused nagu on heterotel, siis ei tekiks enam nii palju avalikke diskussioone ega vaidlusi. Praegu jääb mulje, et teemat hoitakse kunstlikult õhus, kuna samasoolistel paaridel ei ole heteropaaridega võrdseid õigusi.

„Niikaua kui see pole n-õ normaalsus ja järjest tullaakse suurejooneliselt „kapist välja“, ei saagi teema vaibuda.“ (H)

„Nii et kui ei ole seda teemat korralikult analüüsitud ja jõutud sellisele konsensusele, mis rahuldab kõiki pooli, nii kaua on see teema ka aktuaalne.“ (H)

5.5 „Vabariigi kodanike“ tõlgendused

Vaadatud „Vabariigi kodanike“ sõnumina tõid välja kõik intervjueeritavad üldise sallivuse ja sallimatuse teema. Homoseksuaalsed vastajad tõid eraldi välja ka seksuaalvähemusi puudutava poole ja selle, milline sõnum jäi just nende jaoks saatet kõlrama. Üks

intervjueeritav gei rääkis, et see, milline on saate sõnum ja kuidas seda tõlgendada, oleneb vaatajast ja sellest, milline on tema suhtumine teemasse.

„See, kuidas sa seda mõistad sõltub sinu taustast ja sellest mida sa näha tahad. See kes on Helmega ühel nõul, see arvab, et vaene Helme - teda peedistati. Minu jaoks selles saates sallimatuse seisukoht kohe kindlasti domineerima ei jäänud.“ (G)

Saate alatooni peeti pigem sallivaks. Intervjueeritavad leidsid, et sallivust toetavad väited avaldasid tugevamat mõju ja olid usaldusväärsemad, kuna tuginesid suures osas varem tehtud uuringutele. Siiski jäid kahe intervjueeritud gei jaoks saatest meelde just Helme ja Rubeni esitatud negatiivsed väited. Kangro ja Käsperi sallivamatest väidetest räägiti intervjuudes vähem, kõik intervjueeritavad rääkisid negatiivsetest muljetest rohkem, kuna soovisid need väited ümber lükata.

„[Helme] Tõi välja täielikult oma isikliku arvamuse, mitte midagi sellist mida saaks üldistada nagu teistel tegelikult oli...üldistatud arvamused, millel oli ka selline päris teaduslik tõepõhi, uuringute tõepõhi.“ (H)

Lisaks toodi välja, et saates arutleti liiga palju ebavajalike teemade üle (nt propaganda või abielu kui *show*), intervjueeritavad oleks tahtnud rohkem kuulda igapäevastest probleemidest, mis LGBT inimesi puudutavad.

Saatekülalisi peeti suures osas pädevateks rääkijateks, kuna ühelt poolt on tegemist sallivust toetavate spetsialistidega ja teiselt poolt n-ö „tavalise mures eestlase“ pigem sallimatute esindajatega. Kuna Helme rääkis saates väga enesekeskselt ja emotsionaalselt, siis tema pädevus on peaaegu kõigi intervjueeritavate arvates küsimärgi all. Mõni vastaja tõi välja, et Aarne Ruben rääkis saates väga vähe ning seetõttu oli tema seisukohta raske mõista. Kui uurisin, milliste saates esitatud väidetega intervjueeritavad ei nõustu, siis toodi välja Helme ja Rubeni esitatud väited. Näiteks mainiti, et Helme väide, et igasugune homoseksuaalsete kajastamine on propaganda, ei ole tõene.

„Kindlasti ei nõustu enamike Helme väidetega. See, kui ta näeb kaht naist suudlemas kohe kindlasti ei saa automaatselt minna homopropaganda alla.“ (H)

Samuti toodi välja, et Rubeni väide, nagu abielluks geid ainult *show* pärast, on naeruväärne ja ei olene inimese seksuaalsest orientatsioonist.

„See abiellumise põhjus oli selline halloo väide.“ (Intervjueerija: „Mida te täpsemalt selle all mõtlete?“) „Seda, et nad abielluvad sellepärast, et tähelepanu tõmmata. Et see oleks nagu peamine põhjus, miks homod abielluvad. See on jah minu arvates naeruväärne.“ (G)

Peale selle räägiti „Vabariigi kodanikes“ ka laste kasvatamisest, mis intervjueeritavate arvates ei ole midagi, millele ühiskond viltu peaks vaatama, kuna samasoolises peres kasvanud lapsed saavad tegelikkuses väga hästi hakkama ja kasvavad ja arenevad normaalselt.

„Mis väited seal olid, ma arvan, et see Mart Helme, mitte et see just väide oli, aga see lasteteema, et mis nendest lastest saab... Mitte midagi ei saa, kasvavad nagu muud lapsed ja samasugused raskused ja mured, rõõmud ma arvan.“ (G)

Saatejuht Arne Rannamäed pidasid intervjueeritavad neutraalse või pigem salliva suhtumise esindajaks. Sallivusele kaldumise tõid välja heteroseksuaalsed vastajad ning neutraalsuse homoseksuaalsed vastajad. Intervjueeritavad toovad välja, et kuna tegemist on debatiga, siis on selgelt märgata kaks vastanduvat poolt – salliva poole eestkõnelejaks oli Kangro ja sallimatu poole esindajaks Helme. Käsperi ja Rubeni rolli saates peetakse pigem Kangrot ja Helmet ohjeldavaks ja neutraliseerivaks.

„Siin saates oli see vastasseis väga selgelt olemas. Üks härrasmees oli seal enamuse ajast vait. Ta ühtegi seisukohta ei võtnud ja lõpuks tuli välja väga naeruväärse väitega. Sellega ta pisendas oma tähtsust veelgi.“ (G)

„Helme oli siis ühe äärmuse esindaja, Kangro proovis olla ja üks ta tegelikult ongi siis selle sallivuse tugev esindaja, aga noh nagu ma ütlesin juba enne, siis Kangrol on sõnad paberi peal paremad kui niimoodi otsesaates.“ (H)

Kõige sümpaatsemaks saatekülaliseks peeti Maarja Kangrot, kuigi intervjueeritavatele sümpatiseeris ka Kari Käsper. Vastajad rääkisid veel, et Kangro ja Käsperi väited tundusid ka selle pärast usaldusväärsemad, et tuginesid teaduslikele uurimustele.

„Kari Käsper ja Maarja Kangro on kindlasti väga pädevad ja seda oli näha ka sellest, et neil on väga head faktiteadmised ja nad on lugenud erinevaid uurimusi, mis on selle kohta tehtud.“ (G)

Taas toodi ka välja, et saadet vaatav inimene kuulab pigem nende saatekülaliste seisukohti, kelle arvamusi ja seisukohti ta juba saatele eelnevalt jagab. Üldiselt oli näha, et nii heterod kui geid samastusid saatekülalistest rohkem Kangro ja Käsperiga, kuna olid ise kas sallival seisukohal või esindasid seksuaalvähemusi. Helme ja Rubeni väidetele vaieldi vastu ning nende osalust saates hinnati negatiivselt.

5.6 Intervjueeritavate hinnang saatele

Vaadatud „Vabariigi kodanike“ saate tõlgendamine oli suures osas kõigi intervjueeritavate puhul sarnane. Kõik intervjueeritavad tõid välja, et saates oli näha väga selge vastasseis kahe väitleva poole vahel. Kangro ja Käsperi argumente hinnati usaldusväärseteks ja asjalikeks, kuna need toetusid teaduslikele uuringutele ja olid tõestatavad. Helme ja Rubeni emotsionaalseid ja ainult isiklikku suhtumist väljendavaid argumente peeti naeruväärseteks ning ebapädevateks. Helmest ja Rubenist räägivad intervjueeritavad veidi emotsionaalsemalt ning nende kohta on rohkem arvamusi (negatiivseid). Saatejuht kelleski erilisi ega äärmuslikke emotsioone ei tekita, mis tähendab, et saatejuht on oma tööd tehes professionaalne ja suudab jääda neutraalseks.

Intervjueeritud heteroseksuaalsed inimesed rääkisid eelkõige oma kogemustest, arvamustest ja muljetest, homoseksuaalsed vastajad proovisid lisaks oma arvamusele ja kogemusele ka uuringutele tugineda. Intervjueeritavad on üldjoontes tasakaalustatud ja objektiivsed, kuid on näha, et teatud teemasid käsitledes muututakse veidi emotsionaalsemaks ja mõnel juhul isegi närviliseks. Nendeks teemadeks on kõik lastega seotu ja abiellumine/kooselu registreerimine, samuti mõnedest saates kuulnud negatiivsetest väidetest rääkimine.

Kõik intervjueeritavad on selle poolt, et kooselu registreerimine võiks Eestis sooneutraalne olla ning intervjuu käigus toovad selle ka vähemalt korra välja. See näitab, et oma positiivse ja salliva suhtumise rõhutamine on oluline, rohkem rõhuvad seda heterod. Üks intervjueeritud hetero on arvamusel, et kuigi hetkel on LGBT teemalised arutlused vajalikud, siis ideaalis võiks seksuaalsuse teema jääda iga inimese koduseinte vahele. Selline arvamus näitab vastaja

sallivat suhtumist, kuid ka seda, et tegelikult sooviks ta, et avalikult poleks vaja inimeste seksuaalsusest arutleda ning see võiks olla igapäevase privaatne teema.

Eraldi tuleb välja tuua see, et kuigi nähtud „Vabariigi kodanikes“ sellisest teemast ei arutletud, siis ralju räägitakse intervjuudes sellest, et praegu on LGBT teema Eesti meedias seotud vaid sensatsiooniga, tulevikuks loodetakse, et meedias näeb ka homoseksuaalsete inimeste igapäevaprobleeme tutvustavaid artikleid. Intervjueeritavad heidavad ajakirjanikele vaid sensatsiooni ja konflikti põhjal kirjutamist ette, kuid usuvad, et olukord võib edaspidi paremaks minna.

Üldiselt on näha, et mis puutub eestlaste sallivuse ja meediakajastuste neutraalsusesse, siis geid soovivad olla positiivsema suhtumisega, kuid alateadvuslikult on pigem negatiivselt meelestatud ning peavad keskmisest halvemat suhtumist harjumuspäraseks. Siiski tulevikust loodetakse palju positiivset ning usutakse, et geide olukord läheb paremaks. Heterod on hetkeolukorra suhtes negatiivsemalt meelestatud kui geid ega avalda tuleviku suhtes arvamust. See võib viidata nende arvamusele, et meie ühiskond on seksuaalvähemuste suhtes äärmiselt negatiivselt meelestatud.

6. Arutelu, uurimisküsimustele vastamine

Seksuaalvähemustel tuleb Eestis elades küllaltki palju probleeme ette. Intervjuudest ja saatest selgus, et samasoolisi paare puudutavad igapäevaselt õiguslikud ja pere loomisega seotud probleemid. Lisaks on probleemiks ka ühiskonna sallimatus, negatiivsed meediasõnumid või arvamus, et geid ohustavad mingeid kindlaid väärtusi.

Töös käsitletud varasemate uuringute tulemustega võrreldes on näha nii „Vabariigi kodanike“ saatekülaliste kui minu poolt intervjuueeritavate väidetes sarnasusi. LGBT inimeste ebavõrdse kohtlemise uuringus (Strömpl jt 2007) tuli välja, et võrdsus ja inimeste suhtumine geidesse on olulised probleemid, mis vajavad lahendamist. Minu uuringust tuleb välja sama – homoseksuaalsed inimesed ise ja need heterod, kes on tolerantse suhtumisega, soovivad, et samasoolised paarid saaksid samasugused õigused nagu on heteropaaridel. Nii minu intervjuueeritud geid kui Strömpli jt (2007) intervjuueeritud geid tunnevad, et inimeste suhtumine neisse eriti hea ei ole – arvatakse, et nad ei jaga samu väärtusi ning on seetõttu justkui hälbega. Selline rõhumise tundmine näitab, et sallivus ei ole Eestis väga kõrge. Nii intervjuueeritavad mõlemast varasemast uuringust kui minu uuringust hindavad üldist sallivust pigem keskmisest negatiivsemaks. Põhjuseid, miks inimesed sallimatud on, toodi mitmeid. Nii mõlemas käsitletud varasemas uuringus, „Vabariigi kodanikes“ kui minu läbiviidud intervjuudes räägiti generatsioonilistest põhjustest. Levinud on arvamus, et vanemad inimesed on sallimatamad. Lisaks toodi sallimatuse põhjuseks inimeste teadmatus ja eelarvamused. Turu-uuringute (2012) Omnibussuuringust selgus, et inimesed ise põhjendavad oma sallimatust loomuvastasuse ja üdise halvustava suhtumisega. Kokkuvõttes peetakse iga uuringu alusel Eesti ühiskonda ebatolerantseks ja seksuaalvähemusi mitte sallivaks.

Käesolevast bakalaureusetööst selgus, et kõige suuremaks probleemiks seksuaalvähemuste jaoks on võrdsete õiguste puudumine. Täna Eestis ei ole samasoolistel perekondadel võimalik ennast ametlikult registreerida, mis tähendab, et neil on raske korraldada oma pereelu. Samasooliste vanematega laps ei ole õiguslikult kaitstud ning selle tõttu tunnevad ka samasoolised paarid ebakindlust tuleviku suhtes. Vaadatud „Vabariigi kodanike“ saates toodi

välja, et praegu puudub Eestis samasoolistel perekondadel isegi põhiseaduse kaitse. Sellest tulenevalt lisanduvad ka näiteks pärimisega seotud ja muud varalised probleemid, samuti laste kasvatamise või lapsendamisega seotud probleemid. Ka intervjueeritavad tõid välja, et õigusliku kaitse puudumine tähendab nende jaoks turvatunde puudumist, mistõttu tunnetatakse ebavõrdsust ja diskrimineerimist. Õiguslikud probleemid lahendaks homoseksuaalsetele inimestele ametliku kooselu registreerimise lubamine. Eelnõu sooneutraalseks kooseluseaduseks on Riigikogus menetlemisel ning selle jõustumisel saaksid Eestis oma kooselu registreerida ka samasoolised paarid.

Lisaks õiguslikele probleemidele on homoseksuaalsete inimeste jaoks suureks mureks ka ühiskonna sallimatus ja sellest tulenev diskrimineerimine. Intervjueeritavad tõid välja, et nende jaoks jääb arusaamatuks, miks levib arvamus, et geid ei esinda pereväärtusi. Saates „Vabariigi kodanikud“ tehti tänavaküsitlus, millest tuli välja, et suurem osa vastajatest oli homoseksuaalsete inimeste kooselude vastu, põhjendades oma negatiivset suhtumist näiteks sellega, et homoseksuaalsus on loomuvastane, piibliga vastuolus või sellega, et homoseksuaalsed paarid ei saa omavahel lapsi. Tehtud intervjuudest selgus, et geisid üllatab eestlaste esitatud piibli argument, heterod aga ei leidnud, et see midagi märkimisväärset oleks. Eestlasi iseloomustasid intervjueeritavad üldistades pigem sallivatena. Kui võrrelda heterote ja geide arvamusi intervjuude põhjal, siis heterod arvasid, et Eestis on rohkem sallimatust kui sallivust, geid aga leidsid, et eestlaste suhtumine on küllaltki neutraalne ja viimaste aastatega paranenud. Samas toodi välja, et sallivam on just pigem noorem generatsioon, vanemad inimesed on nii intervjueeritavate kui „Vabariigi kodanike“ saatekülaliste sõnul pigem kinni kunagistes arvamustes, et homoseksuaalsus on haigus ja midagi taunimisväärset. Lisaks vanusele selgus nii saatest kui intervjuudest, et inimeste sallimatust võib põhjustada kitsam silmaring või väiksem haridus ja sissetulek. Nii „Vabariigi kodanike“ saatekülalised kui intervjueeritud inimesed leidsid, et üks põhjus, miks tavaline eestlane ei pruugi olla kõige sallivam, on vähene kokkupuude LGBT inimestega ja vähene teadlikkus teemast. Veel räägiti sellest, et inimestel on juba välja kujunenud eelarvamused ning selle tõttu, et teemaga ei olda kursis, puuduvad vajalikud teadmised eelarvamuste muutmiseks.

Selle tõttu, et avalik-õiguslik ringhääling on suunatud kõigile olenemata vanusest, soost, etnilisest päritolust, seksuaalsest orientatsioonist vms, on oluline, et avalik-õiguslikus ringhäälingus edastatav oleks tõene ja kallutamata, neutraalse alatooniga. Millise sõnumi

inimene nähtust kätte saab ja kuidas seda interpreteerib, sõltub juba temast endast. Minu intervjuueeritud homo- ja heteroseksuaalsed inimesed tõlgendasid vaadatud „Vabariigi kodanike“ saadet suures osas küllaltki sarnaselt. Kõik tõid välja, et saate peamiseks sõnumiks oli üldine sallivus. Homoseksuaalsed vastajad tõid välja ka selle, et seksuaalvähemuste teemat lahati saates eriti põhjalikult, samuti tõid geid välja, milline sõnum jäi nende jaoks kõlama. Saate alatooni peeti üldiselt sallivaks, mina ise arvaksin, et pigem jäi saate alatoon neutraalseks, kuna kõlama jäi nii „poolt“ kui „vastu“ väiteid. Enim jäid intervjuueeritavate jaoks kõlama negatiivses võtmes Mart Helme väited, positiivses võtmes sümpatiseerisid intervjuueeritavatele enim Maarja Kangro ja Kari Käsper. Intervjuueeritavad põhjendasid oma hoiakuid isikliku sallivusega ning sellega, et Kangro ja Käsperi väited tuginesid teaduslikele uuringutele, Helme aga ainult oma kallutatud isiklikele arvamustele. Huvitavalt jäid heterotele ehk rohkem kõlama Helme seisukohad kui geidele. Geid pigem tunnetasid saatest sallivat tooni, kuigi ka nende arvates olid Helme sõnavõttud dominantsed, kehvasti ja poolikult argumenteeritud. Arne Ruben jäi napisõnalisuse tõttu selles saates oma väidetega tagaplaanile, kuid siiski toodi välja, et need vähesed laused, mis ta saate jooksul ütles, kõlasid negatiivselt. Minu hinnangul olid Kangro ja Käsper väideldes professionaalsed, ei näidanud välja tugevaid emotsioone ning esitasid põhjalikke, tõestatavaid ja teaduslikke argumente. Helme ja Ruben seevastu olid väideldes väga emotsionaalsed, enesekesksed ega toonud isiklikke või muudmoodi olulisi argumente. Saatejuht Aarne Rannamäe jäi minu hinnangul neutraalseks, intervjuueeritavad hindasid ta isiklikku suhtumist neutraalseks või pigem sallivaks. Sallivusele kaldumise tõid välja just heteroseksuaalsed intervjuueeritavad, geid jäid selle juurde, et saatejuht oli professionaalne ja tema isiklik arvamus ei tulnud saate käigus välja, mistõttu ta säilitas neutraalse positsiooni.

Suurem osa Eesti inimestest puutub LGBT teemaga kokku traditsioonilise meedia (ajakirjandus, televisioon ja raadio) kaudu. Meedia kajastab seksuaalvähemusi üldiselt neutraalselt, intervjuueeritavate hinnangul kas neutraalselt või pigem negatiivselt. Intervjuudest selgus, et heteroseksuaalsed inimesed ei pööra LGBT teemale meedias väga palju tähelepanu ning ei oska konkreetselt mingeid kitsaskohti või väljaandeid välja tuua, pigem ainult üldmuljet. Homoseksuaalsed vastajad on aga teemade, konkreetsete ajakirjanike või väljaannete suhtumisega rohkem kursis. Intervjuueeritud geid tõid näiteks välja, et tihti omandab näiteks ajaleheartikkel negatiivse alatooni, kui seal on kasutatud (tavaliselt tahtmatult) solvavat sõnavara või illustreerivat materjali. Selle põhjuseks tuuakse vähene

teadlikkus sellest, milliseid sõnu või pilte artiklis kasutada on viisakas. Kõik vastajad pidasid Mart Helme väidet, et homoteemade kajastus meedias on homopropaganda, valeks.

Kuigi meedias mingitel perioodidel kajastatakse LGBT teemat küllaltki palju, siis ühegi intervjuueeritava arvates see piisav ei ole. Toodi välja, et seksuaalvähemuste teemat kajastatakse meedias ainult seoses konflikti või sensatsiooniga, intervjuueeritavad aga sooviksid näha, et meedias kajastataks rohkem LGBT inimeste igapäevaelu probleeme ja raskusi. Intervjuudest selgus veel, et kui homoseksuaalsusega seotu poleks enam Eestis nii uudne ja sensatsiooniline ning samasoolistel paaridel oleks heteropaaridega võrdsed õigused, ei tekiks enam teema kohta nii palju diskussioone. Kõik intervjuueeritavad rääkisid, et avalik arutelu seksuaalsuse ja LGBT teemade üle on hetkel Eestis vajalik. Praegu tehakse taolistest teemadest nii suurt numbrit selle pärast, et meie ühiskond ei ole veel piisavalt arenenud, et homoseksuaalsust tolereeritaks ja LGBT inimesed saaksid võrdväärsed õigused heterotega. Avaliku arutelu vajadust põhjendasid intervjuueeritavad sellega, et inimestel puudub vajalik informatsioon homoseksuaalsete inimeste probleemide kohta ning see teadmatus tekitab tõrksust ja sallimatust.

Selleks, et inimesi teemakohaselt harida ja neile tutvustada, millega tegelikult tegu on, pakkus üks intervjuueeritav välja, et juba kooliõpikutes võiks olla LGBT teemat käsitlev peatükk sees. „Vabariigi kodanike“ saatest tuli aga välja, et n-ö keskmise mures kodaniku arvamust esindav Mart Helme leiab, et lapsed ei peaks nende teemadega üldse kokku puutuma ning õpikutesse homoseksuaalsusest kirjutada ei tohiks.

Nii intervjuudest, saatest kui eelnevalt tehtud uurimustest tuli välja, et mida homoseksuaalsed inimesed soovivad, on võimalus olla need, kes nad on ilma tuleviku pärast muretsemata või alaväärsust tunnetamata. LGBT inimesed ei taha, et nende peamine identifitseeriv tunnus oleks „gei“, nad soovivad omada võimalust luua perekond ning tunda ennast riigis turvaliselt ja seaduste poolt kaitstuna.

Kõigile uurimisküsimustele, mis lähtuvalt töö eesmärgist ja uurimisprobleemist töö alguses esitasin, leidsin järgmised kokkuvõtavad vastused:

1. Milline on vähemuste kajastamine telesaates „Vabariigi kodanikud“?

Vähemuste, täpsemalt seksuaalvähemuste kajastamine telesaates „Vabariigi kodanikud“ on küllaltki neutraalne. Esitatakse võrdselt nii tolerantseid kui ebatolerantseid väiteid ning ühtegi

arvamust konkreetselt maha ei tehta. Siiski jääb minu hinnangul saatest kõlama sallivam pool. Seda sellepärast, et samasooliste kooselu registreerimise poolt rääkivad Maarja Kangro ja Kari Käsper olid objektiivsed, ei näidanud välja tugevaid emotsioone ning esitasid põhjendatud ja tõestatavaid (teaduslikke) argumente. Seevastu homoseksuaalsust mitte sallivad Helme ja Ruben olid väideldes emotsionaalsed ja enesekesksed, mõni esitatud väide oli põhjendamatu ja ebasobiv. Nad ei toonud mingeid näiteid enda kogemusest ja lähtusid vaid sellest, et nemad on normi esindajad ja kui keegi pole samasugune, siis see on ebanormaalne ja kõrvalekalle ning peab olema üldsusele nähtamatu.

2. Kuidas erineb saate sõnumi ja alatooni tõlgendamine sõltuvalt inimese seksuaalsest orientatsioonist?

Intervjueeritud inimesed said kõik saate sõnumist sarnaselt aru, samuti olid arvamused saate alatooni ja eestlaste sallivuse kohta küllaltki sarnased. Vaadatud „Vabariigi kodanike“ sõnumina tõid välja kõik intervjueeritavad üldise tolerantsuse teema. Homoseksuaalsed vastajad tõid eraldi välja ka just seksuaalvähemusi puudutava poole ja selle, milline sõnum jäi nende enda jaoks konkreetsest saatest kõlama. Saate alatooni peeti sallivaks, intervjueeritavad leidsid, et sallivust toetavad väited avaldasid tugevamat mõju ja olid usaldusväärsemad, kuna tuginesid suures osas varem tehtud uuringutele.

3. Kuidas kajastab Eesti meedia seksuaalvähemustega seotud teemasid intervjueeritud homo- ja heteroseksuaalsete inimeste arvates?

Intervjueeritud heterod küll olid kursis sellega, milline on homoteema kajastus Eesti meedias, kuid ei jälgi üldiselt, mida ja kuidas konkreetselt seksuaalvähemustest räägitakse. Intervjueeritud geid oskasid heterotest rohkem välja tuua erinevaid meediateemasid ja isegi täpseid ajakirjanikke, mis ja kes oma äärmusliku suhtumisega neile silma on jäänud. Geid tõid veel välja, et kui meedias on solvav artikkel, siis tavaliselt tuleneb see ajakirjaniku teadmatusest ning riivab neid solvava sõnakasutuse ja ebasobiva pildimaterjaliga. Kõik intervjueeritavad leidsid, et LGBT teemalisi meediakajastusi pole Eesti meediapildis piisavalt näha. Toodi välja, et kajastatakse vaid konflikte ja sensatsiooni, kuid oleks vaja, et avalikkuseni jõuaksid just homoseksuaalsete inimeste igapäevaprobleemid.

4. Millised on seksuaalvähemustesse kuuluva inimese põhilised probleemid Eestis?

Põhilised probleemid, mida mainiti nii „Vabariigi kodanikes“ kui tehtud intervjuudes, on õiguslikud. Räägitakse nii põhiseaduses esinevatest kitsaskohtadest kui kooselu registreerimise ja lapsendamisega seotust. Teiseks suureks probleemiks on homoseksuaalsete

inimeste jaoks ühiskonna suhtumine. Intervjueeritavad hindasid eestlasi keskmisest veidi ebatolerantsemateks ning geid tunnetasid, et nad ei ole heterotega võrdväärsed ühiskonna liikmed.

Uurimusest tuli välja, et tihti on meedias esinev seksuaalvähemusi solvav just selle pärast, et ajakirjanikud ei tea, kuidas viisakalt LGBT inimesi nimetada. Nimetused, mis on üldistavad ja ei ole solvavad, mida ajakirjanikud (ja ka kõik teised) homoseksuaalsete inimeste kohta kasutada saavad on järgmised: LGBT, homoseksuaalne, gei, lesbi.

7. Kokkuvõte

Sallimatus on Eestis probleem, mis nii „Vabariigi kodanike“ saates arutletu kui intervjueeritavatelt kuuldu põhjal tuleneb eelkõige inimeste teadmatuses ja generatsioonist. Uurimusest tuli välja, et kuigi homo- ja heteroseksuaalsed inimesed tunnetavad ja interpreteerivad meedia ja vaadatud saate alatoonid ja sõnumid küllaltki sarnaselt, siis homoseksuaalsed inimesed on tähelepanelikumad ning oskavad välja tuua pisidetaile. Intervjueeritavad leidsid, et LGBT teemat peaks Eestis rohkem kajastama ning mitte seoses sensatsiooniga, vaid igapäevaelu puudutavate probleemidega. Üks lahendus ja suur samm homoseksuaalsete inimeste elukvaliteedi paranemise poole oleks sooneutraalse koosluseaduse jõustumine. Samuti oleks vaja põhiseaduses defineerida, mis on perekond, et ka samasooliste vanematega pere kuuluks põhiseaduse kaitse alla. Marginaalne osa ühiskonna arvamuste suunamisel homoseksuaalsuse sallimise poole on meedia, millel on võime kujundada avalikku arvamust. Meedia ülesanne on kujutada vähemustega seotud teemasid tõeselt, probleemidesse süüvides ja mis kõige tähtsam, neutraalse alatooniga ja kallutamata. Pilt ütleb rohkem kui tuhat sõna, ajakirjanduse ja meedia ülesanne on maalida see pilt nii, et see poleks kedagi solvav ning paneks ühiskonna tolerantsemalt mõtlema.

Lisad

Lisa 1 – Intervjuu kava

1. Milline on teie arvates üldiselt sallivus eestlaste seas?
2. Millised meediaväljaanded (uudistesaidid, telekanalid jne) kujutavad homoseksuaale rohkem/vähem, halvemini/paremini?
3. Kas probleeme seoses seksuaalvähemustega kajastatakse Eesti meedias teie arvates piisavalt?
4. Milline oli teie jaoks saate sõnum?
 - 4.1 Kuidas te seda tõlgendate?
5. Saatejuht mainib seksuaalvähemustega seotud “probleemi” - mis see teie arvates olla võiks?
6. Milline oli teie arvates saate alatoon vähemuste suhtes?
7. Millise mulje jätsid saatejuht ja saatekülalised?
 - 7.1 Kas teie arvates olid saatekülalised pädevad sel teemal rääkima?
 - 7.2 Kes saatekülalistest jätsid sümpaatsema mulje?
8. Milline mulje jäi teile tänavaküsitluse põhjal Eesti elanike suhtumisest seksuaalvähemustesse?
 - 8.1 Millised on teie enda arvamused ja kogemused eestlaste suhtumisest?
9. Milliste saates esitatud väidetega te nõustute või ei nõustu?
10. Saadet tsiteerides, miks see homoteema ajab tagajalgadele?
 - 10.1 Mida arvate sellest, et homoteemast tehakse suurt numbrit?
11. Mida te üldse arvate sellistest avalikest aruteludest (teie) seksuaalsuse üle?
12. Saates mainiti, et küsimusse tuleb sekkuda siis, kui kellelegi toob see kaasa kannatusi. Kas teie arvates tänapäeva Eesti ühiskonnas kogevad vähemuses olevad seksuaalgrupid mingit sorti kannatusi?
13. Kas teil on midagi veel lisada?

Lisa 2 – „Vabariigi kodanikud“ osa 209 lõikude 12.20-21.07 ja 36.28-52.50 transkriptsioon

12.20 – 21.07

Rannamäe: Kari, mismoodi see asi diskrimineeriv on teie arvates, et neid allkirju kogutakse? Ja mis seal põhiseaduse vastast on?

Käsper: Võib-olla alguseks tuleks selgeks teha, et meie ei ole öelnud, et see on otseselt diskrimineeriv või vaenu õhutamise, seal oli selles mõttes eksitus võib-olla selles saates peaks... Meie ütleme seda...

Rannamäe: See oli must-valgel kirjas ühes artiklis. Ma ei saa süüd enda peale võtta.

Käsper: jah, artiklis oli kirjas see, et meie poole on pöördunud inimesed, kes seda niimoodi arvavad, aga me ise seda analüüsinud selles suhtes ei ole. Mida me oleme analüüsinud ja mida on analüüsinud näiteks ka õiguskantsler, on see, et EV põhiseadus tagab perekondadele kaitse. Ja EV põhiseaduses ei ole kuskil defineeritud, millest koosneb pere. Ja õiguskantsler on jõudnud oma analüüsis ja meie jõudsime oma analüüsis täpselt samasugusele järeldusele, et nende perekondade hulka tuleb lugeda ka samasoolised pered. Ja kuna samasoolised pered on hetkel kaitseta, siis on riigil kohustus, põhiseadusest tulenev kohustus, seda kaitset tagada. See on kõik, mida me ütleme, mida ütleb ka õiguskantsler, mida ütlevad ka teised ...

Rannamäe: Väike demagoogia siia vahele, et kui tegu ei ole perega, või kui tegu ei ole perekonnaga, siis ei saa nad olla ka kaitseta?

Käsper: Kui tegemist ei oleks perekonnaga, siis neile perekonna põhiõigus ei laiene.

Rannamäe: Aga kui seda ei selgitata, misasi on perekond, siis, ja millest ta koosneb, siis ongi nii.

Helme: Aga milles seisneb kaitsetus, kui tohib küsida?

Kangro: Õiguslik kaitsetus.

Käsper: No ma jälle soovitan lugeda sedasama meie kodulehel olevat pikka pikka analüüsi, mille peale mu kaastöötajad kulutasid terve aasta otsa, kui nad erinevaid õigusakte siis üle

vaatasid. Et seal on väga eirnevad küsimused, pärimisega seotud küsimused, varadega seotud küsimused, lastega seotud küsimused – väga palju.

Rannamäe: Me tuleme, alguses natuke räägime sallivusest ja sallimatusest üldisemalt. Et see homoteema on nagu püssirohi lõkkesse, et alati ta läidab mingisuguse ereda leegi, et võib-olla ta ei olegi seda väärt, et olla niivõrd palju esil. Aarne Ruben, kas ma olen õigesti aru saanud, et te olete hästi palju kirjutanud homodest, homofobiast ja sellest kõigest kogu sellel teemal. Et kui me räägime tolerantist ja sallivusest, et siis teie jaoks see lõppeb seina taga, et seal on nagu punane joon vahel, et kõik see, mis puudutab homosid, see ei ole enam sallivuse osa.

Ruben: Ei, miks? Igaühel on õigus olla selline nagu ta soovib kui ta ei riiva sellega teiste inimeste huve ja õigustunnet. Ma ju ka oma artikli esimestes lausetes seda ütlesin, et mulle meeldib, et Eestis on selline tolerant väga erinevate nahavärvide, suundumuste, mõtete suhtes. Kui need just ei talla jalge alla kellegi õiguseid.

Rannamäe: Aga see õiguste jalge alla tallamine, see on ju väga subjektiivne? Äkki minu õigusi tallab see kohutavat kui minu kodutänavat mööda patseerib iga päev neeger. Kõik olnud ju maailma ajaloos, et ei ole ju midagi üllatavat. Et, kes selle joone nagu tõmbab, mis tallab õigusi ja mis mitte?

Ruben: Seadused. Seadused tõmbavad selle joone. Et kui seadus ütleb nii, siis olgugi seadus vilets või raske, me peame arvestama seda kui seadust.

Käsper: No siin tõesti on see subjektiivne, see küsimus. Ja objektiivne küsimus. Ja meie näiteks oma töös – Inimõiguste Keskus – meie lähtume ikkagi nendest objektiivsetest küsimustest. Me hindame õigusakte, me hindame seda olukorda ja me sellest tulenevalt tuleme siis teatud järeldustele, kuidas seda on kohtud tõlgendanud, kuidas seda on õigusaktidesse kirja pandud. Meie eesti ühiskonna üks põhiline õigusakt või see kokkulepe, millega meie ühiskond toimib, on põhiseadus. Ja põhiseaduses on kirjas, et ei tohi inimesi diskrimineerida, ei tohi ebavõrdselt kohelda ja ma arvan, et sellest põhiseadusest me peamegi lähtuma.

Kangro: Sest millist õigust sa silmas pead, kui sa ütled, et see riivab sinu õigusi, kui neeger tatsab mööda sinu tänavat?

Rannamäe: Ei ma ütlen, et mina ei ütle seda, aga sellist asja on olnud. Lõuna-Aafrikas läksid valged pärast sauna, kui nad olid neegrit näinud...

Kangro: Ja just, ma tean et see ei ole sina, aga üks selline kuju

Helme: Aga mina ütlen, et minu õigusi riivab ka see, kui tuleb ajalehega.. Mina olen tellinud näiteks Eesti Päevalehe, EPL tuleb mulle hommikul postkasti, ma löön selle lahti, ja seal on vaheleht, mis teeb homopropagandat. Minu tundeid see riivab, mulle see ei meeldi, see on mulle vastumeelne. Mulle ei meeldi, et mulle tuuakse sisuliselt sunniviisiliselt, ma ei ole seda tellinud, ma ei ole seda tahtnud, tuuakse mulle, mõjub moraalselt šokeerivalt kui ma vaatan televiisorist mingit reklaami, kus lesbid suudlevad. Mulle ei meeldi see, mulle ei meeldi, et mu lapsed vaatavad seda. See võib olla eelarvamusküsimus, aga mul on õigus oma eelarvamustele.

Kangro: Mart, sul on õigus oma arvamustele privaatsfääris.

Helme: No kas see ei ole privaatsfäär või?

Kangro: Ei, seda mitte. Ütleme, et kui sa nimetad seda, kui lesbid suudlevad, homopropagandaks, siis lesbid peaksid nimetama seda, kui nad lähevad ütleme supermarketisse, näevad et seal on välja pandud mingisugune poster, kus kallistavad mees ja naine ja neil on väike laps, siis nemad peavad seda tajuma mingisuguse heteropropagandana või? Mul on tunne, et siin tehakse väga suur selline, või et siin on tegu mingi sellise tajuveaga. Et need inimesed kes kuulevad nüüd, et vähemused asutvad välja oma õiguste eest, ei näe, et tegelikult vähemused ei nõua, et nende seksuaalne sättumus või nende eripärane kultuur saaks nüüd ainuvalitsevaks või domineerivaks. Nad nõuavad ainult seda, või nad soovivad ainult seda, et nende häält võetaks ka kuulda, et nende õigusi võetaks ka arvesse.

Käsper: Siin on ma arvan väga õige vaadata sallivusele üldiselt. Et kas see sallivus üldiselt eeldaks siis seda, et Mart Helme saaks dikteerida seda, mida telekas näidatakse ja mida ei näidata.

Helme: Mina ei dikteeri, aga mulle dikteeritakse.

Rannamäe: Aga telekal on, Mart, ju nupp olemas. (Helme: Ei kuulge, jätke nüüd järele)

Kangro: Keegi ei dikteeri seda. Et see on nii pisikene murdosakene..

Helme: Ei see on murdosakene, aga ühiskonnast see seltskond, kes dikteerib meile sisuliselt seda agendat. Kui ma loen täna hommikul ajalehte, ja loen, et Moldova koolides on äkitselt ilmunud õpikud, kus on sees homopropaganda, siis ma arvan, et see ei ole päris õige. Ja see väike osa ühiskonnast ei peaks dikteerima, ei peaks juba koolidesse, lastele kellesse see veel ei puutu, kellel ei ole veel hormoonid isegi tööle hakanud, ei peaks seda asja hakkama maast madalast ...

Käsper: Aga see sallivus ju mingis mõttes tähendabki seda, et me aktsepteerime asju, mis meile ei meeldi. Minule ka väga palju asju ei meeldi, aga ma sellest hoolimata aktsepteerin neid, sest ma tean, et meil on teatud väärtus ühiskonnas on sallivus. Et see väärtus on olulisemal kohal kui sallimatus. (Helme: Ma sallin täielikult erinevate inimeste kooslusi.) Et sallivus on olulisem kui sallimatus. Ja see sallivus tähendab seda, et ma pean olema nõus ka asjadega, mis mulle ei meeldi. Mulle ka näiteks ei meeldi, et on olemas teatud vaates ühiskonnas, et on olemas mingisugused... Mulle need isiklikult ei sümpatiseeri, aga mul on hea meel, et sellised vaated ühiskonnas olemas on.

Rannamäe: On olemas üks tõde ja see on minu tõde, eksole, põhimõtteliselt. Aga ...

Helme: Aga miks siis on keelatud holokausti vastane seisukoha võtmine, näiteks? Miks see on keelatud?

Kangro: Sellepärast, et see on seotud inimelude hävitamisega. Eksole, niimoodi surud kellelegi midagi vägivaldset peale.

Rannamäe: Teine asi, Mart, miks sa nimetad seda propagandaks, kui sa näed selle teema kujutamist avalikus ruumis, ajakirjanduses näiteks, et miks sa seda tingimata propagandaks pead?

Helme: Aga miks peab olema see pandud eraldi vahelehele, aga kui mingisugune MTÜ teeb omaltpoolt propagandat traditsioonilise perekonna kaitseks, siis on see sallimatus? Üks on sallimatus, aga teine ei ole sallimatus. Miks võib üks homoaktivist öelda Erki Noole kohta, et ta peab oma heteroseksuaalsust ravima? Kas see ei ole sallimatus? Ma leian, et see on puhas sallimatus.

Käsper: Siin on küsimus ju väärtustes, Mart, et millist väärtust (Helme: Ma pean heteroseksuaalsust ravima?) me peame olulisemaks, kas seda sallivust või sallimatust, et meie oleme ühiskonnas kokku leppinud

Helme: Ma arvan, et heteroseksuaalsus on ühiskonnas väga suur väärtus ja me peaksime kõik seda sallima.

Käsper: Seda muidugi.

Kangro: Ja, aga kas sa arvad siis, et samasooliste kooselude poolt olevad inimesed on kuidagi heteroseksuaalsete väärtuste vastu? (Helme: Mul ei ole nende kooselu vastu absoluutselt mitte midagi!) Mitte ükski homoseksuaal ei ole võtnud sõna sel teemal, et homoseksuaalsus peaks ainsaks väärtuseks saama.

Rannamäe: Kuulge! Kas.. Lugupeetud, katsume kaks minutit öelda mitte sõna homo, eksole.

36.28 – 52.50

Tänavaküsitlus Tallinnas ja Paides:

Reporter: Kuidas teie suhtute sellesse, kui samasoolised inimesed tahavad oma kooselu registreerida?

Vastaja: Pigem negatiivselt, kui positiivselt.

Reporter: Miks?

Vastaja: Loodus on ikka nii sättinud, et see kooslus peaks olema vastassooliste kooslus.

Vastaja 2: Ma ei ole selle vastu, et nad koos elavad ja kooselu registreerivad, aga ma olen selle vastu, et nad lapsi lapsendavad.

Vastaja 3: Kui inimesed armastavad üksteist, siis miks mitte?

Reporter: Aga näiteks kui Eestisse tahavad tulla Aasiast ja Aafrikast inimesed elama, kas see teid kuidagi häirib?

Vastaja 3: Ei häiri. Ma olen suhteliselt selline salliv inimene, mind ei häiri.

Vastaja 4: No ma ei usu, et neid tuleb palju.

Reporter: Et külm ja kole jah?

Vastaja 4: Kliima nende jaoks ei sobi jah...

Vastaja 5: Niikaua kuni nad suudavad meie kultuuri omaks võtta, samamoodi keele omaks võtta ja noh, kuna Eestis väga religiooni ei ole, siis sellega probleemi ei ole. Aga pigem just kui nad suudavad kultuuri omaks võtta, siis miks mitte? Aga just probleem ongi selles, kui tullakse niiöelda oma kultuuriga sisse sõitma meie omale, siis on natukene kehvemini.

Reporter: Kas teie pooldate samast soost inimeste kooselu seadustamist?

Vastaja 6: Ei, ei soovi, no mis see on siis, kaks meest elavad koos – kust neid lapsi tuleb siis? Ja kui võtavad lapse, mis sellest lapsest siis tuleb? On ju õigus mul?

Reporter: Kas teie pooldate samast soost inimeste kooselu seadustamist?

Vastaja 7: Ei. Absoluutselt mitte.

Reporter: Aga miks?

Vastaja 7: Sest see ei ole õige.

Reporter: Mis selles ei ole õige?

Vastaja 7: See on Piibliga vastuolus.

Vastaja 8: Ega mul nagu ei ole, ma ei ole vastu sellele, kui inimesed tahavad koos elada. Et igal inimesel peab olema oma võimalus, et koos elada näiteks või niimoodi. Ma ei poolda ja ma ei ole vastu ja noh, niimoodi.

Vastaja 9: Ainuke asi, mis mind võib-olla häirib, see on laste kasvatamine, et ühine. Muidu mul ei ole selle vastu midagi.

Reporter: Aga kui Eestisse asub elama inimesi Aasiast ja Aafrikast, ja nad tulevad siia elama, kuidas te sellesse suhtute?

Vastaja 9: Mul ei ole selle vastu midagi, võivad tulla küll ju. Ongi rohkem inimesi...

Reporter: Aga kui nüüd mõni teie pereliige või sugulane tõepoolest abielluks samasoolise inimesega, või Aafrikast või Aasiast pärit inimesega. Kuidas te suhtute?

Vastaja 10: No kehva küll. Siis on päris kehva. Aga noh ega ma ütlen, eks igal inimesel on oma tõekspidamised ja ega me kellegile kätt ette panna ei saa.

Rannamäe: No vot sellised arvamused Paides, Tallinnas. Aga öelge, misasi see ikkagi selle homoseksuaalide, samasooliste kooseluga on? Miks see ajab niimoodi inimesi tagajalgadele? Te ise ka siin innustusite siin saate alguses kohe märkimisväärselt, et Eestil on mustmiljon tähtsat probleemi, mis ootavad lahendamist ja tegu on ühe väikese grupi sellise .. probleemiga. Noh, probleem on ju olemas, ilmselt on. Aga inimesed lähevad kohe nii sapsu täis, et riigikogu liikmed pilluvad igasuguseid sõnu ja... No sõnavarast ärme hakkame üldse rääkima, et see, mis sealt tuleb, et kannata tihti trükimusta. Aga mis te arvate, mis asi sellega on?

Kangro: No, psühhoanalüütiliselt seletatakse niisuguseid asju sageli sellega, et arvatakse, et mingisugusel vähemuse grupil on äkki olemas see mingisugune salanauding, mida meil ei ole, äkki nemad valdavad seda. Ja see teeb tohutult kadedaks, eks ole, et neil on tunne, et kui me nüüd anname neile selle abielu võimaluse ka, no pagan teab, mis naudingut nemad veel sellest välja imevad, et meil justkui nagu peaks kõik hästi olema, aga midagi on minu elus ikka puudu, eks ole. Selline psühhoanalüüs leiab, et subjekti nagu, kesse on tegelikult tühik, et me alati tunneme, et meil on midagi puudu, midagi on kogu aeg puudu ja siis ilmub mingisugune vähemus ja meil on tunne, et äkki nendel on see nauding olemas. See on nagu üks seletus, siis teine seletus on see, et äkki nemad ohustavad seda, mis meil on, nad tahavad seda kuidagiviisi ära võtta, seda meie naudingut. Et meil kõik toimiks väga hästi, kui ainult neid tüütuid õigusenõudjaid ei oleks, kui ei oleks seda vähemust. Et omamoodi see vähemus isegi hoiab nagu neid meie väärtusi koos.

Rannamäe: No sõna nauding tuleb mulle kuidagi tuttav ette, ainult ma ei saa aru, kuidas see nauding peaks kahanema või suurenema kui need inimesed saavad mingisuguse paberi selle kohta?

Kangro: Ma ka arvan, et nii ei tohiks juhtuda, aga paraku inimeste taju paistab suures osas sedamoodi liikuvat.

Rannamäe: No Mart? Sa oled sõnatu?

Helme: Ma olen heteroseksuaalne mees, ma olen kaks korda abielus olnud, ma olen tundnud suurepäraseid naudinguid ja ma ei saa küll kuidagi nõustuda sellega, et homode mingisugused, nende naudingud minu naudingud kuidagi ära võtaks. Ma kuulasin neid intervjuusid ja mulle jäi kõrva see, et päris mitmed ütlesid, et lastega seoses, et nad ei taha kuidagi seda asja aktsepteerida ja ma arvan, et see ongi see koht, kus inimesed tunnetavad teatud loomuvastasust. Meil on ikkagi väga sügavalt, ilmselt geenidega, ilmselt loodusest, ka traditsioonidega, ilmselt ka religiooniga sisse juurdunud see arusaam, et lapsed vajavad ema ja isa. Lapsed vajavad terviklikku perekonda ja seda tervilikku perekonda ei saa neile pakkuda samasoolised, kes võivad täpselt samuti lahku minna, mis siis saab lastest. Ja loomulikult ei saa samasoolised pakkuda seda, mida ma võin teile öelda, ma olen üles kasvatanud terve hulga lapsi, seda eeskujut, mille annab ema, seda eeskujut, mida annab isa, need tööd ja oskused, mida annab ema, need tööd ja oskused, mida annab isa. Seda ei ole samasoolised võimelised pakkuma.

Kangro: Et sa leiad, et ikkagi traditsioonilisi soorolle ei ole võimaline samasooliste perekond demonstreerima?

Helme: Ma arvan, see on kõige parem, ma arvan, et see on kõige parem, jah.

Rannamäe: Ei no aga need lapsed on neil seal ju niikuinii olemas.

Helme: Kellel niikuinii on olemas? Need samasoolised saavad lapsi või?

Rannamäe: Ei, mitte selles mõttes, et nad neid koos teevad, aga nad ju kasvatavad.

Põhimõtteliselt on ju võimalik seda last ju saada sinna perekonda, ja nad juba ju seda teevad.

Kangro: Vat hiljuti jooksis meediast läbi uudis, et Ameerika lastearstide ühing pooldab homoabielude või samasooliste abielude seadustamist sellepärast, et jällegi statistilistel andmetel ei olevat mitte mingisugust vahet nende laste kognitiivses, sotsiaalses, emotsionaalses arengus, pigem isegi rääkivat andmed samasoolistest vanematega pärit

perekondadest laste kasuks. Pigem olevat nende kognitiivne ja sotsiaalne areng ees eakaaslastest.

Helme: No mina ütleks selle peale, et me kõik kuuleme siin kliima soojenemisest igasuguseid uurimusi, ja siis me kuuleme teisi uurimusi, mis ütlevad, et kliima soojenemist ei ole.

(Kangro: Aga täpselt nii ongi, võimalik siit ja sealtpoolt argumente...) Et ma võtaksin väga skeptiliselt, mul on kahtlane tunne, et need on ikkagi väga kallutatud uurimused, mis töötavad teatud stereotüübi kasuks.

Käsper: Vaevalt et nüüd lastearstide ühing, siis kõigi Ameerika lastearste ühendav ühing võtaks vastu neid otsuseid või neid seisukohti kuidagi väga kergekäeliselt, et siin tundub ikkagi, et need uuringud on suhteliselt paikapidavad, mis, ma arvan, et Mart tõi väga õigesti välja, et milles see probleem on, miks see teema tekitab nii palju furoori. Probleem ongi inimeste eelarvamuses ja väheses teadlikkuses, inimesed arvavadki ekslikult, et näiteks eesti rahva säilimist või edasiarengut või seda, et meil on vähem lapsi, et seda põhjustavad siis millegipärast just samasoolised paarid või...

Rannamäe: Millest siuksed eelarvamused tulevad, et me ju loeme võõraid maid ja võõraid keeli, kas see tuleb sellest, et meil on niisugune minevik või? Suletud ühiskonnast?

Käsper: See osaliselt tuleneb kindlasti mineviku taagast, sellest milline oli ühiskonna suhtumine samasoolistele Nõukogude ajal...

Kangro: Nõukoguse ajal see oli ju kriminaliseeritud, see on ikkagi edasi pärandunud...

Käsper: Täpselt! Väga palju on neid inimesi, kes kannavad edasi neid samu Nõukogude aegseid väärtusi ja taaka, mida noh, võib-olla nad ise seda ei teadvustagi, aga siiski neile tundub nagu see ebasobiv selle pärast. Aga teine asi on muidugi just ka see, et lihtsalt ei omata kokkupuudet. Me tegime ka uuringu selle kohta, ise küsisime inimeste hoiakute kohta, ja selgelt oli näha, et need inimesed, kes olid ise kokku puutunud, kelle oli kas lähikonnas või sõprade hulgas keegi, kes siis oli homoseksuaalne, siis gei või lesbi, siis hoiakud olid hoopis teistsugused ja samamoodi on seal ka oluline vahe, tuli välja generatsioonide vahe, naiste ja meeste vahe, on seal haridusest sõltub see, et tõesti need inimesed, kes on rohkem reisinud ja lugenud ja kokku puutunud teiste kultuuridega ja teiste ühiskondadega, nende puhul on see sallimatus väiksem, ka need, kes teenivad rohkem näiteks, on vähem sallimatud.

Rannamäe: No Aarne ja Mart, kas teile ei tundu, et teil natuke, selle asja vastu seismine on nagu vastutuult pissimine, noh, et see tuleb nagu vääramatult, et selle vastu ei ole mõtet võidelda..

Helme: Ei no mina ei võitle, ma lihtsalt olen praegu väitluses.

Rannamäe: Ei, jaja, aga, et nemad on nagu meie omad ju, et kui me räägime siin moslemitest, neegritest ja muust, et me saame niiöelda riiklikult seista vastu, kui me ei taha, et nad ületavad mingi tasakaalu...

Käsper: Ma pean ütlema, et meil on ka ikka oma moslemid ja mustanahalised ka ikkagi Eestis olemas

Rannamäe: Kui me oleme nad siia lasknud, siis on nad omad juba, eksole, see on selge, siis juba seadused kaitsevad, aga no, need samad eestlased, no, omasoo needsamused, et ...

Helme: Ma tunnen tervet hulka geisid, ja (Rannamäe: No kes meist ei tunneks.) enamik neist ei tule oma seda niinimetatud sättumust absoluutselt nina alla hõõruma. Aga on üks selline lärmakas seltskond, kes seda kogu ühiskonnale peale surub ja ausalt öeldes, vot see ärritab mind. Et mulle ei... ma ei taha, et nad oma magamistoa toovad mulle hommikuse kohvi kõrvale toidulaua peale – see ei meeldi mulle.

Kangro: Aga kas nad toovad? (Helme: No ikka toovad küll!) Sa tajud seda propagandana rohkem ja ..

Helme: No toovad küll, ja mulle ei meeldi see, et kui tuleb mingi vastuinitsatiiv, siis kukutakse seda materdama, sallimatuseks nimetama, ma ei tea veel milleks eksole, siis on teine pool on nagu mingites surmapattudes süüdi, aga nemad on alati need puhtad ja õiged. Siin on teatud tasakaalustamatus. Vot sellele tasakaalustamatusele ma olen vastu

Kangro: Ee, Mart, ma ütlen, et sa tajud seda tasakaalustamatusena, aga tegelikult asi ei ole selles, sellepärast, et see sihtasutuse Perekonna ja Traditsiooni Kaitseks petitsioon algab sõnadega „Olen vastu“, nemad on millegi vastu, samas kui samasooliste abielu ja kooselu seadustamise soovijad on millegi poolt, nad ei ole mitte kellegi vastu, nad lihtsalt soovivad oma õigusi ka realiseerida või kehtestada, aga nad ei taha mitte kellegi teise õigusi piirata.

Käsper: Et siin on ikka suur vahe, kas sa soovid kellegi õigusi nagu kaitsta või sa soovid kellegi õigusi (Kangro: Piirama hakata või mitte lubada) piirama hakata.

Helme: Ma soovin traditsioonilise pere õigusi kaitsta.. (Kangro: Kas see kaitse seisneb ainult...) ja mulle tundub, et neid rünnatakse praegu, et traditsioonilisi, ja rünnatakse väga süstemaatiliselt ja mitte ainult Eestis. Ja ma ei ole üldse nõus sellega, et see oleks nagu mingi Nõukogude aja taak, et prantsused ei ole tundunud Nõukogude aega, aga inimesed tulid protestima.

Kangro: Aga need olid sajad tuhanded inimesed, samas ikkagi üle poole elanikkonnast on homoabelude poolt Prantsusmaal, vastavalt statistikale. Me praegu tahame seda tänavamäsu näha kuidagi mingisuguse prantsalste üldise vastuseisuna geiabeludele, aga see ei ole nii

Helme: See ei ole ainult, et, ma olin ka selle vastu, et kuidagi see nool suunati kuidagi eesti rahva peale, et eesti rahvas on kuidagi eriti sallimatu. Ma arvan, et need probleemid on laiemad ja nad on üleeuroopalised.

Kangro: Generatsioonilised probleemid on üpris sarnased ka et...

Rannamäe: Kas see, okei, nad ju elavad juba koos, et nad kasvatavad juba lapsi, et kas ei tule mitte tunnustada, et see vajab õiguslikku regulatsiooni? Kas või nende laste pärast.

Helme: Aga ma ei näe ka selle õigusliku regulatsiooni juures erilisi probleeme. Kõik on võimalik seadusandlikult vormistada – pärandiküsimused on võimalik vormistada, igasugused vara üleandmised, kohustuste küsimused. Nii nagu meil on tuhandeid ja tuhandeid niiöelda vabaabielupaare, kus täpselt samuti ei ole mingit seaduslikku katet ega kaitset ei ole seal, ja kõik on võimalik seal tsiviilkoostöö ja seadusandluse korras kokku leppida, (Rannamäe: nojah, kaks kolmandikku Eesti lastest sünnib ju väljaspool abielu) et ma ei näe üldse mingit probleemi. Kes diskrimineerib? Mitte keegi ei diskrimineeri.

Rannamäe: Aga kas teile ei tundu, et see kära alati, kui keegi midagi ütleb, ja siis käib pauk eksle, et kära on selle pärast alati nii suur, et vastukära on veel kõvem?

Ruben: Poliitikud koguvad häält sellega.

Kangro: No seda ka, kindlasti, et see on veel üks eraldi aspekt,

Rannamäe: Jutt ei ole meie puhul isegi sellisest love-paradest, mis peaks mööda vanalinna kõndima, vaid lihtsalt tuleb üks artikkel – ja läheb lahti jälle.

Kangro: Noojah, aga vaata, Mart, kui sa leiad, et abielu ei anna mingisugust lisa õiguslikku kaitset nendele samasoolistele paaridele, miks neile ühesõnaga abieluinstitutsioon on nagu dekoratsioon, miks seda dekoratsiooni sel juhul keelatakse samasoolistele paaridele?

Ruben: No see homode abiellumine, see kujuneb selliseks staatuse näitamiseks ja showks, sest ta on ikkagi haruldane. Kui näiteks üks naine pruutkleidis ja teine naine ülikonnas astub altari ette, siis tee paar teeb ise kõik selleks, et see oleks võimalikult pompöösne, et kõik näeksid, et „meie oleme sellised“ ja see on see abielu taotlemise mõte..

Helme: Et see on selline egotriip suurel määral.

Kangro: No Kari kindlasti teab täiesti vastupidiseid andmeid just õigusliku kaitse puudumise kohta.

Käsper: Vaata, et õigusliku kaitse puhul on jah, seda, et selles mõttes ma soovitan lugeda meie seda analüüsi, et seal on väga selgelt välja toodud, et mis on see erisus ja kui palju rohkem peavad, või mõnel juhul ei saagi neid õigusi kaitsta. Aga ma arvan, et see, kui pompöösselt keegi oma abielu korraldab, et see ei olene kuidagi üldse kellegi seksuaalsest sättumusest või sellest, kellega abiellutakse – kas teise nahaärviga inimesega või teisest soost inimesega, et siin minumeelest mingit suurt vahet ei ole. Inimesed on erinevad ja... see ei ole üldse küsimus.

Helme: Meil on tõsised demograafilised küsimused Eestis, ja mitte ainult Eestis tegelikult, et Euroopas tervikuna on demograafilised probleemid ja sellest seisukohast miina arvan, et peaks olema lisaks Inimõiguste Keskusele ja lisaks veel võib-olla seal mingitele pagulaskeskustele ka terve hulk MTÜ-sid, mis saavad võib-olla samuti riiklikku rahastust, mis uuriksid, mida teha siis traditsioonilise perekonnaga, kas see on lootusetult minevikku jäänud asi, mida teha demograafilise kriisi ületamisega, aga ma ... Eile tuli jällegi ajalehe vahel, Postimehe vahel tuli mingisugune õnnetu pagulase lugu mulle ja nüüd mingisugune flaier eksole...

Rannamäe: Mart, sinu hommikusöögid on rasked, iga kord sa pead midagi sellist lahkama eks...

Helme: No aga hommikusöögi kõrval on ajaleht

Rannamäe: Õhtusöögi kõrvale nüüd meie saateag paraku on läbi (Helme: Okei, ma ei saa siis lõpetada.) ja me ei saa sinna midagi teha, sellepärast, et AK tundib vägisi eetrisse. Head külalised, aitäh teile täna siia saatesse tulemast ja nendel teemadel rääkimast, meie tuleme taas tagasi nädala pärast.

Kasutatud allikad

„Vabariigi kodanikud“, osa nr 209, eetris 2.04.2013, URL: <http://arhiiv.err.ee/vaata/vabariigi-kodanikud-209> (vaadatud 4.05.2014)

Judit Strömpl, Agnes Alvela, Kadi Ilves jt, 2008, uuring „GLBT-inimeste ebavõrdne kohtlemine Eestis“

Turu-uuringute AS, 2012, „LGBT teemaline avaliku arvamuse uuring“, URL: http://www.erinevusrikastab.ee/files/LGBT-avalik-arvamus/survey_LGBT.pdf (vaadatud 4.05.2014)

Merit Karise, Barbi Pilvre, 2004, „Sugu telepildis“

Peter Dahlgren, 1996, “Television and the public sphere. Citizenship, democracy and the media”

Ragne Kõuts, Külliki Seppel, 2012, „Meedia- ja kommunikatsiooniteooria ülevaade“, (lk. 38-39)

Theodor Adorno, 2000 (orig. 1963), Culture Industry. Ch 4 „How to Look at Television“, Routledge, lk 159-177

Tony Schirato, Jen Webb, 2004 „Understanding the visual“

Justiitsministeerium, „Kooseluseaduse eelnõu kontseptsioon“, URL: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57140/Kooseluseaduse+kontseptsioon.pdf> (vaadatud 4.05.2014)

Ringhäälinguseadus, vast võetud 19.05.1994, jõustumine 15.06.1994, URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/831359> (vaadatud 4.05.2014)

Delfi.ee, Vahur Koorits, 17.04.2014 „Samasooliste kooselu registreerimist võimaldav eelnõu sai valmis“, URL: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/samasooliste-kooselu-registreerimist-voimaldav-eelnou-sai-valmis.d?id=68462031> (vaadatud 4.05.2014)

Eesti Inimarengu Aruanne (EIA) 2012-2013 “Eesti maailmas”, URL: http://www.kogu.ee/wp-content/uploads/2014/05/EIA_lowres.pdf (vaadatud 16.05.2014)

Mõisted diskrimineerimise ja seksuaalvähemuste kohta, URL:

<http://www.erinevusrikastab.ee/?id=200> , <http://www.erinevusrikastab.ee/et/materjalid/lgbt-diskrimineerimine> (vaadatud 16.05.2014)

Tänuõnad

Soovin tänada intervjuude tegemisel ja transkribeerimisel abiks olnud tublisid koolikaaslasi

Tuuli Sild

Maris Matskin

Gert Põrk

Henry Linnard

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____

(autori nimi)

(sünnikuupäev: _____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on _____,

(juhendaja nimi)

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/Tallinnas/Narvas/Pärnus/Viljandis, _____ (kuupäev)